

Uitval van studenten met een administratieve economische mbo-opleiding in het hbo

EEN KWALITATIEF ONDERZOEK NAAR REDENEN VAN UITVAL EN HET VOORKOMEN ERVAN

Onderzoek in opdracht van Commissie macrodoelmatigheid mbo

José Mulder | Clarie Ramakers | Anja van den Broek | Danny Brukx
Kyra de Korte | Kristel Nas | Tessa Termorshuizen | Sara Wiertsema

Uitval van studenten met een administratieve economische mbo-opleiding in het hbo
Een kwalitatief onderzoek naar redenen van uitval en het voorkomen ervan
Onderzoek in opdracht van Commissie macrodoelmatigheid mbo
José Mulder, Clarie Ramakers, Anja van den Broek, Danny Brukx, Kyra de Korte, Kristel Nas, Tessa
Termorshuizen en Sara Wiertsema
Juni 2019

© 2019 ResearchNed Nijmegen in opdracht van Commissie macrodoelmatigheid mbo. Alle rechten voorbehouden. Het is niet geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in publicaties zonder nauwkeurige bronvermelding. ResearchNed werkt conform de kwaliteitsnormen NEN-EN-ISO 9001:2008 voor kwaliteitsmanagementsystemen en NEN-ISO 20252:2012 voor markt-, opinie- en maatschappelijk onderzoek.

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting	5
1 Inleiding	9
2 Onderzoeksopzet	13
2.1 Doel van het onderzoek	13
2.2 Onderzoeksopzet	13
2.3 Respons onderzoek	15
2.4 Respondenten naar achtergrondkenmerken	15
3 Reden doorstroom naar hbo	17
4 Reden van stoppen met hbo	19
5 Verwachtingen van hbo-opleiding	21
5.1 Welke verwachtingen kwamen uit, welke niet?	22
5.2 Betekenis van niet uitgekomen verwachtingen	23
6 Moment van stoppen	25
7 Voorkomen van uitval	27
7.1 Voorkomen van uitval persoonlijk	27
7.2 Betere aansluiting algemeen	29
8 Samenvatting en conclusies	31
Bijlage A: Tabellen	35

Managementsamenvatting

Doorstroom mbo economie naar hbo

Toegankelijkheid van het hoger onderwijs is een belangrijk maatschappelijk thema. Speciale aandacht is er voor de overgang mbo-hbo, die voor veel (eerste generatie) studenten een belangrijke weg is om het hoger onderwijs te bereiken. De sector Economie vervult hierin een speciale functie: de meeste mbo-studenten volgen namelijk een opleiding in het economische domein. Niet-westerse studenten zijn in deze sector oververtegenwoordigd. Relatief veel mbo economiestudenten (ook met name niet-westerse studenten) stromen bovendien door naar het hbo.

Toch bestaan er zorgen over de sector Economie, aangezien juist de overgang van mbo economie naar hbo economie de meeste uitval en switch kent in het eerste jaar: ongeveer de helft valt uit of switcht. Ook vallen specifiek mbo economiestudenten en niet-westerse studenten vaker uit in andere soorten hbo-opleidingen. Tegelijkertijd is het arbeidsperspectief van mbo economieopleidingen matig, waardoor doorstroom naar het hbo wel degelijk een wijze stap lijkt. Waarom juist deze studenten vaak uitvallen of switchen en wat hier aan gedaan kan worden, zijn zaken waar dit onderzoek helderheid in probeert te scheppen.

Ondanks de vele aandacht voor de overgang mbo-hbo de laatste jaren is namelijk weinig bekend over specifiek mbo-studenten economie die doorstromen. Gemiddeld genomen wordt ‘verkeerde studiekeuze’ als belangrijkste reden gegeven voor switch of uitval in het hbo, gevolgd door ‘verwachtingen niet uitgekomen’ en ‘studie te zwaar’.¹ Zaak is te achterhalen welke factoren bepalend zijn voor de groep mbo economiestudenten die doorstromen, zodat effectieve maatregelen ingericht kunnen worden om deze doorstroom beter te laten verlopen.

Onderzoeksopzet

Studenten die een administratieve economische (AE) opleiding hebben gevolgd en vervolgens zijn uitgevallen in het eerste jaar van de hbo-opleiding, staan centraal in dit onderzoek. Zij worden vergeleken met studenten die een andere mbo-opleiding hebben gedaan. Doel is om helder te krijgen hoe de overgang vanuit AE-opleidingen naar het hbo volgens studenten zelf verbeterd kan worden zodat de kansen van deze studenten op het hbo vergroot worden. Hiervoor is een online diepte-interview (open vragen) afgenomen bij in totaal 238 studenten (62 AE-studenten en 176 mbo-studenten uit andere studies), met als doel antwoord te geven op de volgende onderzoeksvragen:

1. Welke verklaringen geven studenten van AE-opleidingen voor hun uitval in eerste jaar hbo?
2. Zijn er verschillen in redenen voor uitval tussen AE-studenten en studenten die een andere mbo-opleiding hebben gevolgd?
3. Hoe kan de overgang naar hbo volgens studenten verbeterd worden? Zijn hierin verschillen te benoemen tussen AE-studenten en studenten die een andere mbo-opleiding hebben gevolgd?

De volgende onderwerpen kwamen in het online diepte-interview aan bod:

- redenen doorstroom;
- redenen uitval;
- verwachtingen hbo-studie;
- wanneer beslissing genomen om te stoppen;
- terugkijken op beslissing te stoppen;
- voorkomen van stoppen/switchen.

¹ Zie van den Broek et al. (2018), Monitor Beleidsmaatregelen 2017. Nijmegen: ResearchNed.

Gekeken is naar eventuele verschillen in antwoorden tussen AE-studenten en niet-AE-studenten, tussen studenten die zijn gestopt dan wel geswitcht en studenten met ouders die wel of niet in het buitenland zijn geboren.

Belangrijk om bij deze kwalitatieve onderzoeksopzet te vermelden is dat de gegeven antwoorden niet generaliseerbaar zijn; het gaat om de verhalen en ervaringen van een relatief beperkte groep.

Daartegenover staat dat de uniciteit van de ervaringen weergeeft hoe studenten over dit onderwerp denken en welke zaken zij belangrijk vinden te belichten. Door de ervaringen zo eenduidig mogelijk te analyseren (door middel van trefwoorden en categorisatie) ontstaat een breed en verdiepend inzicht in de ondervraagde problematiek. Op deze manier wordt een waardevolle inkijk verkregen in de aansluitingsproblematiek tussen het mbo en hbo.

Resultaten

Waarom stromen AE-studenten door naar het hbo?

De redenen van AE-studenten om van mbo naar hbo te gaan, zijn divers. Veelal worden er meerdere redenen gegeven. De antwoorden zijn in categorieën ingedeeld; de meest genoemde zijn 'kennisverrijking', 'betere positie arbeidsmarkt' en 'ambitie en uitdaging'. Een opvallend verschil met studenten van andere mbo-opleidingen is dat de bevraagde AE-studenten minder vaak arbeidsperspectieven als doorstroomreden noemen, terwijl dat juist voor hen interessant zou kunnen zijn. Doorstroom naar het hbo wordt door sommige AE-studenten zelfs gezien als middel om nog niet te hoeven gaan werken.

Waarom stoppen AE-studenten met hun hbo-studie, dan wel switchen ze naar een andere opleiding?

De meest genoemde antwoordcategorieën zijn hier: 'opleiding (lesstof) niet interessant', 'aansluitingsproblemen' en 'persoonlijke omstandigheden'. Zowel AE-studenten als niet-AE-studenten geven het vaakst als reden voor uitval dat er aansluitproblemen waren; het verschil tussen mbo en hbo wordt als te groot ervaren waardoor bijvoorbeeld te weinig positieve resultaten worden behaald.

Welke verwachtingen hadden studenten van de hbo-studie? Welke kwamen wel uit en welke niet? Wat betekende dat voor de studenten?

Verwachtingen die de studenten noemen passen vooral in de categorieën 'lesinhoud, vervolgopleiding' (interessante lesstof op niveau en passend vervolg op mbo-studie) en 'zelfstandigheid en autonomie'. Uit de antwoorden blijkt dat deze verwachtingen ongeveer net zo vaak wel, als niet uitkwamen. De verwachting dat er op het hbo meer sprake zou zijn van zelfstandigheid kwam voor AE-studenten vaker uit dan voor niet-AE-studenten, en vaker voor studenten die switchen dan voor studenten die stoppen (alle opleidingen). De verwachtingen die studenten hadden van de docenten en begeleiding kwamen vaker niet dan wel uit; niet altijd werden er gemotiveerde docenten getroffen en de mate van persoonlijk contact viel tegen. Dit werd door AE-studenten wel minder vaak benoemd dan door niet-AE-studenten. In het algemeen gold voor de meeste studenten dat het niet uitkomen van hun verwachtingen negatieve gevoelens tot gevolg had.

Wat kenmerkt het moment waarop de beslissing te stoppen/switchen definitief wordt genomen, wat geeft hierbij de doorslag en hoe kijken studenten op deze beslissing terug?

De meeste studenten beschrijven het stopmoment als een eindpunt van een proces waarbij ze tot inzicht kwamen dat de studie niet bij hen past of dat ze het niet aankunnen. Slechte cijfers geven vaak de doorslag. Bij niet-AE-studenten geven slechte cijfers vaker de doorslag tot stoppen dan bij AE-studenten. Het moment van stoppen wordt omschreven als het moment waarbij men ervaart dat er lange tijd met tegenzin naar school wordt gegaan en men het gevoel heeft het niet meer te kunnen volhouden. Opvallend is dat onder niet-AE-studenten ook wordt aangegeven dat de kans op een baan met het behaalde mbo-diploma een rol heeft gespeeld bij de keuze te stoppen. AE-studenten noemen deze reden beduidend minder vaak. Reacties op het stopmoment betekent bij alle opleidingen veelal een gevoel van opluchting, maar bij enkelen ook teleurstelling.

Hoe kan de uitval van mbo-studenten op het hbo volgens studenten voorkomen worden?

De bevroegde AE-studenten geven aan dat zij een betere voorbereiding op het hbo in de mbo-opleiding hadden kunnen gebruiken. Dit wordt vaker genoemd door AE-studenten die zijn gestopt dan zij die zijn geswitcht, en vaker door AE-studenten met Nederlandse dan met buitenlandse ouders. Bij niet-AE-studenten zijn deze verschillen kleiner. In alle groepen wordt daarbij ook genoemd dat de voorbereiding bij aanvang van de hbo-studie verbeterd moet worden. Opvallend is dat niet-AE-studenten vaker wijzen op verbeteringen in het hbo, waar AE-studenten meer naar het mbo kijken.

In het algemeen zeggen zowel AE-studenten als niet-AE-studenten dat een betere aansluiting tussen mbo en hbo belangrijk is in het voorkomen van uitval. Dit zou volgens studenten gerealiseerd kunnen worden door enerzijds het mbo-niveau dan wel studietempo te verhogen en anderzijds het hbo-niveau dan wel studietempo te verlagen. Daarnaast wordt ook vaak het belang van meer en betere begeleiding op het hbo genoemd.

Beantwoorden van de onderzoeksvragen

1. Welke verklaringen geven studenten van AE-opleidingen voor hun uitval in eerste jaar hbo?

De belangrijkste reden om te stoppen in het eerste jaar van de hbo-opleiding of te switchen naar een andere opleiding is vanwege de inhoud van de studie: deze is niet interessant en/of uitdagend genoeg. Een tweede belangrijke verklaring is de aansluiting van het hbo op het mbo: de verschillen tussen de niveaus zijn te groot en de studiebelasting op het hbo is te hoog.

2. Zijn er verschillen in redenen voor uitval tussen AE-studenten en studenten die een andere mbo-opleiding hebben gevolgd?

Er zijn weinig verschillen tussen AE-studenten en niet-AE-studenten waar het gaat om redenen voor stoppen of switchen in het eerste jaar hbo. Inhoudelijke, studiegerelateerde zaken worden zowel door AE- als niet-AE studenten het vaakst genoemd. Wel is het zo dat AE-studenten die zijn geswitcht of ouders hebben waarvan er minstens één in het buitenland geboren is, vaker aansluitingsproblemen noemen in plaats van inhoudelijke redenen.

3. Hoe kan de overgang naar hbo volgens studenten verbeterd worden? Zijn hierin verschillen te benoemen tussen AE-studenten en studenten die een andere mbo-opleiding hebben gevolgd?

Voor het voorkomen van uitval/switch worden een betere voorbereiding op het hbo tijdens de mbo-opleiding en betere begeleiding op het hbo het vaakst genoemd. In het algemeen wordt de aansluiting tussen het mbo en het hbo regelmatig aangehaald. Door de verschillende niveaus beter op elkaar te laten aansluiten, kan volgens de studenten uitval voorkomen worden. Daarbij is opvallend dat niet-AE-studenten vaker wijzen op zaken die binnen het hbo veranderd zouden kunnen worden dan AE-studenten. Deze studenten focussen meer op voorbereiding binnen het mbo en begeleiding bij aanvang van het hbo.

Conclusies

De belangrijkste bevindingen op basis van dit onderzoek zijn als volgt:

- I Er zijn knelpunten in de aansluiting tussen mbo en hbo. Hier ligt volgens studenten zelf de sleutel om uitval op het hbo te voorkomen; zowel in het mbo als in het hbo kan hieraan gewerkt worden. Gesuggereerd wordt de mogelijkheid om op het mbo vakken op hbo-niveau te kunnen volgen. Opvallend is dat niet-AE-studenten vooral naar het hbo wijzen voor verbeteringen, waar AE-studenten met name verbeteringen op het mbo noemen.
- II Er lijkt onbenut potentieel te zitten onder AE-studenten. Ze gaan naar het hbo om zich verder te ontwikkelen en hun kennis te verrijken. Ook lijken ze realistische verwachtingen te hebben, maar ervaren ze de studie toch als onvoldoende interessant en niet uitdagend genoeg. Kennelijk lukt het niet deze studenten op passende wijze tegemoet te komen in hun scholingsbehoeftes.

- III Dit onderzoek geeft nadere duiding aan de eerder vastgestelde redenen voor uitval en switch op het hbo ('verkeerde studiekeuze' en 'verwachtingen niet uitgekomen'). Op basis van dit onderzoek kan gesteld worden dat het veelal gaat om inhoudelijke aspecten van de hbo-studie als oninteressante lesstof en te weinig (persoonlijke) begeleiding van docenten. Ook de opzet van de studie voldoet niet altijd aan de verwachtingen, bijvoorbeeld het aantal contacturen, het niveau en tempo.
- IV AE-studenten lijken zich met name op het hier en nu te focussen; arbeidsmarktperspectief staat relatief ver van ze af. Zij noemen arbeidsmarktperspectief minder vaak als motief om door te stromen naar het hbo dan niet-AE-studenten, en noemen een roep van de arbeidsmarkt ook niet als reden om te stoppen. Het speelt mogelijk wel een rol, maar de primaire redenen liggen bij de studie zelf.
- V Hoewel eerder onderzoek uitwees dat er verschillen bestaan in uitval/switchpercentages tussen studenten met en zonder migratieachtergrond, zien we deze verschillen in dit onderzoek niet terug. Wel geven studenten met een of beide ouders geboren in het buitenland vaker aan dat meer begeleiding uitval of switch had kunnen voorkomen. Studenten met in Nederland geboren ouders geven daarentegen vaker aan dat een betere aansluiting dit had kunnen voorkomen.
- VI Bevraagde studenten zijn behoorlijk serieus over hun keuze om door te stromen naar het hbo, en zijn niet zomaar gestopt omdat ze het niet leuk vonden. Er gaat een intensief afwegingsproces aan vooraf voor besloten wordt te stoppen met de hbo-studie. Het lijkt dan ook wenselijk om meer met studenten te praten over hun verwachtingen van en ervaringen met de hbo-studie. Het is ook denkbaar dat er (te) veel van eerstejaars hbo-studenten wordt verwacht; meer en betere begeleiding kan daar bij helpen. Dit onderzoek wijst erop dat een situatie waarbij studenten meer bij de hand worden genomen, zeker als blijkt dat de studie niet goed loopt, mogelijk veel uitval en switch kan voorkomen, met name onder studenten met een migratieachtergrond.

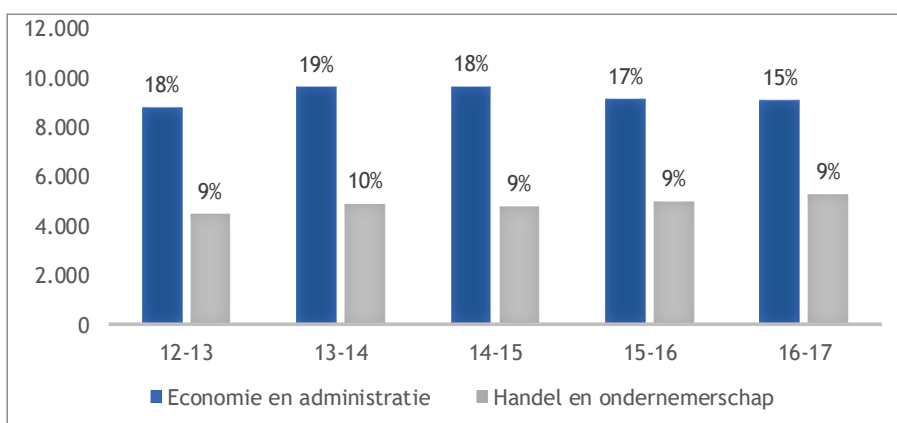
1 Inleiding

Toegankelijkheid van het hoger onderwijs is een belangrijk maatschappelijk thema. Op 25 oktober 2019 stuurde de minister van Onderwijs een brief aan de Tweede Kamer waarin ze uiteenzette welke maatregelen de komende tijd genomen gaan worden om de toegankelijkheid van het hoger onderwijs te waarborgen en de kanselijkheid verder te stimuleren (Kamerstukken II, 31288-664).

Wat betreft de situatie ‘voor de poort’, wil de minister een betere aansluiting vanuit het voortgezet onderwijs en het middelbaarberoepsonderwijs op het hoger onderwijs. Zo stelt ze: ‘Ik wil dat er bij de overgang naar het hoger onderwijs zo min mogelijk belemmeringen zijn, waarbij iedere student kan rekenen op voldoende en passende ondersteuning’ (Kamerstukken II, 31288-664, p. 4).

Speciale aandacht is er voor de overgang mbo-hbo. De minister wil daarbij zo min mogelijk beperkingen (p. 6), onder meer omdat de route mbo-hbo van oudsher een belangrijke emancipatoire functie vervult. Voor veel studenten, met name voor eerstegeneratiestudenten, is het een belangrijke weg om het hoger onderwijs te bereiken (p. 6).

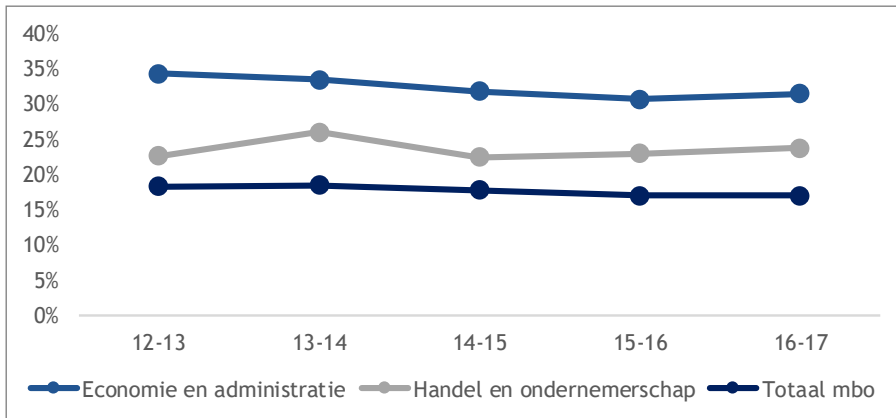
De sector Economie vervult een speciale functie in de overgang van mbo naar hbo. Hiervoor zijn vier redenen. Ten eerste volgen de meeste mbo-studenten een opleiding in het economische domein. Jaarlijks behalen zo’n 15.000 mbo-studenten een niveau 4 opleiding binnen dit domein dat bestaat uit Economie & Administratie en Handel & Ondernemerschap. Bij elkaar opgesteld vertegenwoordigen de economische opleidingen tussen de 25 en 30 procent van de mbo-4 diploma’s.²

Figuur 1: Aantal mbo-studenten dat per jaar een niveau 4 diploma haalt binnen het economisch domein, met daarbij het percentage diploma’s dat deze opleidingen van alle mbo-4 opleidingen vertegenwoordigen. (bron: 1CfrHO 2018, bewerking ResearchNed)

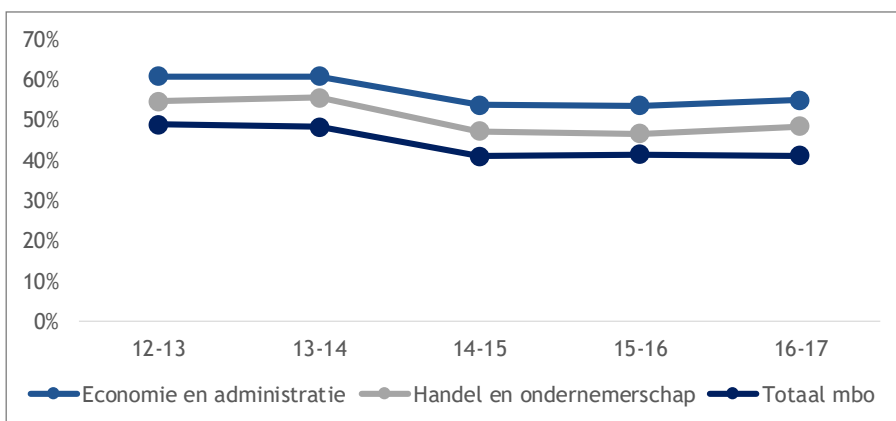
Ten tweede blijken met name niet-westerse studenten veelal een economische studie te volgen. Zoals figuur 2 laat zien heeft zo’n zeventien procent van alle mbo-4 studenten een niet-westerse achtergrond. Onder studenten in het domein Handel & Ondernemerschap is dat 23 procent en onder studenten in het domein Economie & Administratie zelfs 32 procent. In de economische domeinen zijn de studenten met een niet-westerse achtergrond dan ook duidelijk oververtegenwoordigd.

² De overige veertien mbo-domeinen vertegenwoordigen gezamenlijk 75 procent van de studenten en zijn dus per domein beduidend kleiner dan de twee economische domeinen.

Figuur 2: Aandeel mbo-4 studenten met een niet-westerse migratieachtergrond. (bron: 1CfrHO 2018, bewerking ResearchNed)

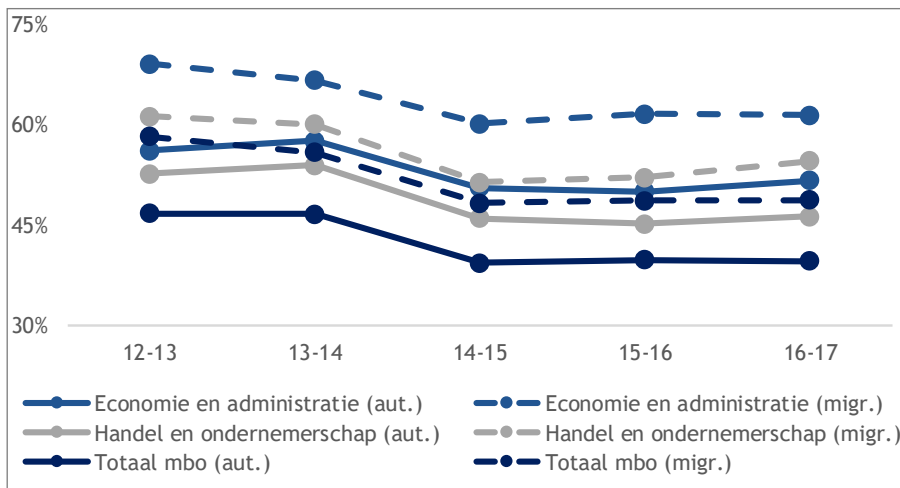
Ten derde stromen relatief veel mbo economiestudenten door naar het hbo. Waar gemiddeld genomen zo'n veertig procent van de mbo-4 studenten direct doorstroomt naar het hbo, ligt dat bij studenten uit het domein Handel & Ondernemerschap tegen de 50 procent en bij studenten Economie & Administratie zelfs rond de 55 procent (zie figuur 3).

Figuur 3: Aandeel mbo-4 studenten dat doorstroomt naar het hbo. (bron: 1CfrHO 2018, bewerking ResearchNed)

Ten vierde zijn het met name studenten met een niet-westerse achtergrond die vanuit de economische domeinen vaak doorstromen. Zoals figuur 4 laat zien stroomt meer dan 60 procent van de studenten met een niet-westerse achtergrond direct door naar het hbo, tegen zo'n 50 procent van de autochtone studenten. Van de studenten uit het domein Handel & Ondernemerschap stroomt zo'n 50 à 55 procent van de studenten met een niet-westerse migratieachtergrond door, tegen 45 procent van de autochtone studenten. De doorstroom naar het hbo ligt daarmee in de economische domeinen aanzienlijk hoger dan gemiddeld.

Zorgen zijn er ook wat betreft de sector Economie. Juist de overgang van mbo economie naar hbo economie kent de meeste uitval en switch in het eerste jaar van de studie; de helft valt uit of switcht (Mulder & Cuppen, 2016; Cuppen & Mulder, 2018). Daarnaast verlopen de overgangen vanuit mbo economie naar niet-economische hbo-sectoren niet goed; economiestudenten vallen in alle gevallen vaker uit en switchen vaker dan mbo-studenten uit andere mbo-domeinen. Een andere zorg vormen met name niet-westerse studenten die vaak uitvallen of switchen bij de overgang mbo-hbo (Van den Broek, 2018). Algemene maatregelen zoals nadere vooropleidingseisen bieden daarbij geen oplossing om het studiesucces vanuit economische opleidingen te verbeteren (Mulder et al. 2018).

Figuur 4: Doorstroom naar het hbo van mbo-4 studenten vanuit economisch domein naar migratieachtergrond. (bron: 1CfrHO 2018, bewerking ResearchNed)

Tegelijkertijd constateert de Commissie macrodoelmatigheid mbo dat het arbeidsmarktperspectief van mbo-opleidingen in het domein Economie & Administratie matig is: het beweegt zich gemiddeld rond de signaleringswaarde in de Beleidsregel macrodoelmatigheid beroepsonderwijs. Daarnaast zijn ook verwachtingen over de toekomstige, structurele ontwikkeling van het arbeidsmarktperspectief matig (o.a. ROA, UWV). Dit omdat met name administratieve beroepen onder druk staan door automatisering. Doorstroom naar het hbo lijkt dan ook een wijze stap voor deze mbo-studenten met een economische opleiding. Des te belangrijker de vraag: waarom vallen nu juist deze studenten zo vaak uit en switchen ze zo vaak? Wat kan daar aan gedaan worden?

Ondanks de vele aandacht voor de overgang mbo-hbo de afgelopen jaren is weinig bekend over de studenten met een economische opleiding die doorstromen. Veelal ligt de focus van onderzoek op dé mbo-student die doorstroomt naar het hbo, zonder daarbij onderscheid te maken naar type mbo- dan wel hbo-opleiding. Zo blijkt bijvoorbeeld uit de Monitor Beleidsmaatregelen dat gemiddeld genomen 'verkeerde studiekeuze' als belangrijkste reden wordt gegeven voor switch of uitval in het hbo (52%), gevolgd door 'de verwachtingen zijn niet uitgekomen' (43%) en 'de studie is te zwaar' (30%). Studenten met een mbo-achtergrond en een migratieachtergrond blijken daarbij significant vaker aan te geven de verkeerde studiekeuze te hebben gemaakt en/of dat de studie te zwaar is (Van den Broek et al. 2018, p. 162). Vraag bij deze uitkomsten is: wat betekent 'verkeerde studiekeuze' en 'verwachtingen zijn niet uitgekomen'? Om welke verwachtingen gaat het? Dat de studie inhoudelijk minder interessant is dan gedacht? Dat de opleiding te massaal is en de student (te) weinig binding ervaart? Of dat het hem/haar ontbreekt aan de benodigde (voor)kennis om goed mee te komen? Tal van redenen kunnen een rol spelen. Zaak is te achterhalen welke redenen dat zijn en welke redenen bepalend zijn zodat er zicht kan komen op effectieve maatregelen.

2 Onderzoeksopzet

2.1 Doel van het onderzoek

Doel van het onderzoek is helder te krijgen hoe de overgang vanuit mbo-economie naar hbo volgens studenten zelf verbeterd kan worden en zo hun kansen op het hbo vergroten.

Specifiek gaat het daarbij om de volgende beroepsopleidingen³:

- Commercie;
- Financieel administratieve beroepen;
- Financiële dienstverlening;
- Juridisch-administratieve beroepen;
- Office- en managementsupport.

Deze opleidingen worden in dit rapport aangeduid als administratieve economische opleidingen, afgekort AE-opleidingen. Studenten die deze opleidingen gevolgd hebben worden aangeduid als studenten AE.

Het onderzoek dient antwoord te geven op de volgende vragen:

1. Welke verklaringen geven studenten van een administratieve economische opleiding aan voor hun uitval of switch in het eerste jaar van het hbo?
2. Zijn er verschillen in redenen van uitval of switch tussen studenten van een administratieve economische opleiding en studenten die een andere mbo-opleiding hebben gevolgd?
3. Hoe kan de overgang naar het hbo volgens studenten verbeterd worden? Wat is volgens hen nodig om uitval en switch tegen te gaan? En zijn er verschillen te benoemen tussen AE-studenten en studenten die een andere mbo-opleiding hebben gevolgd?

Studenten die een administratieve economische opleiding hebben gevolgd staan centraal in het onderzoek. Zij worden vergeleken met studenten die een andere mbo-opleiding hebben gedaan: niet-AE-studenten of 'de andere groep studenten'.

Het doel van dit onderzoek is zo diepgaand mogelijk informatie op te halen bij de studenten zelf, zodat inzichtelijk wordt hoe zij tot het besluit zijn gekomen om te stoppen met de hbo-opleiding, iets anders zijn gaan doen en waar het volgens hen aan heeft ontbroken.

2.2 Onderzoeksopzet

Het onderzoek is uitgevoerd onder afgestudeerde mbo-studenten die naar het hbo zijn gegaan en daar het eerste jaar zijn gestopt met de opleiding of iets anders zijn gaan doen. We hebben hiervoor gebruik gemaakt van het Studentenpanel van ResearchNed.

De opzet van het onderzoek is relatief simpel: studenten met mbo-opleiding en doorgestroomd naar het hbo, zijn online benaderd voor deelname aan het onderzoek. Aan hen is voorgelegd dat het onderzoek zich richt op studenten die tijdens of gelijk na het eerste jaar op het hbo, besluiten niet door te gaan met hun hbo-opleiding. En vervolgens is gevraagd welke situatie op hen van toepassing is:

³ Mbo-opleidingen worden op verschillende wijzen geadmistreerd. Alle kwalificaties die worden vastgesteld krijgen een crebonummer. Crebo staat voor Centraal Register Beroepsopleidingen. Instellingen gebruiken crebonummers maar geven opleidingen vaak andere namen. Studenten herkennen daardoor meestal de officiële 'crebonaam' niet. Om de link met de arbeidsmarkt te kunnen maken worden beroepscode gebruikt. Onder beroepscode vallen één of meer crebonummers die opleiden voor een bepaald beroep. Opleidingsnamen, crebonummers en beroepscode kunnen gelijk zijn, maar zijn dat vaak ook niet.

1. Ik ben tijdens/na het eerste jaar gestopt met de hbo-opleiding omdat:
 - Ik een andere hbo-opleiding ben gaan doen.
 - Ik een andere mbo-opleiding ben gaan doen.
 - Ik naar de universiteit ben gegaan.
 - Ik ben gestopt ben met studeren.
 - Anders, namelijk ...
2. Ik ben na het eerste jaar dezelfde hbo-opleiding blijven volgen.

Studenten die een antwoord onder 1 hebben aangekruist, zijn aanvullende vragen voorgelegd in de vorm van een online diepte-interview. Deze ‘mass qualitative method’ gaat dieper in op de materie dan een regulier online-onderzoek. Bij een online diepte-interview wordt de meerderheid van de vragen ‘open’ gesteld zodat de respondent de vrijheid heeft om zijn/haar eigen antwoorden te formuleren. Zoals gezegd is dit een significant andere aanpak dan veelal gekozen wordt bij een online-survey. Die bestaat meestal uit gesloten vragen waarbij de antwoordmogelijkheden vooraf door de onderzoekers zijn bepaald. De respondent heeft in zo’n geval niet de mogelijkheid zelf het antwoord te formuleren en kan door de vooraf geformuleerde antwoorden een bepaalde kant uitgestuurd worden.

Bij dit onderzoek wilden we juist zo veel mogelijk informatie ophalen bij de studenten zelf. Daarom hebben wij gekozen voor een open variant waarbij de studenten tevens de mogelijkheid hadden om hun eigen teksten aan de hand van ‘markers’ te duiden. Deze ‘markers’ of categorieën zijn door de onderzoekers geformuleerd op basis van inzichten uit de literatuur.

Er zijn in totaal twaalf vragen gesteld die betrekking hebben op de volgende onderwerpen:

1. Redenen doorstroom;
2. Redenen uitval;
3. Verwachtingen hbo-studie:
 - a. wel uitgekomen verwachtingen;
 - b. niet uitgekomen verwachtingen;
 - c. betekenis niet uitgekomen verwachtingen;
4. Wanneer beslissing genomen om te stoppen?
 - a. wat gaf doorslag?
5. Terugkijken op beslissing te stoppen;
6. Voorkomen van stoppen/switchen:
 - a. zelf;
 - b. nodig gehad;
 - c. algemeen.

Een online diepte-interview kent ook een andere kant. De verhalen kunnen door de eigenheid van de antwoorden, dan wel de specifieke persoonlijke ervaringen, moeilijk vergelijkbaar zijn. Dit wordt grotendeels weggelaten door de verhalen c.q. open antwoorden te analyseren op inhoud en daar trefwoorden aan toe te voegen. Hierdoor worden de antwoorden achteraf gecategoriseerd en kunnen vergelijkbaar in overzichten of tabellen gepresenteerd worden. Door de gegroepeerde antwoorden te illustreren met woordelijke citaten van de respondenten, wordt de uniciteit en persoonlijke ervaringen bewaard en aan de lezer getoond.

De gegeven antwoorden zijn niet generaliseerbaar. Het gaat immers om de verhalen en ervaringen van een relatief beperkte groep. Dit kan als een beperking gezien worden van deze open manier van bevragen. Daartegenover staat dat de uniciteit van de ervaringen juist weergeeft hoe studenten erin staan en welke zaken ze belangrijk vinden om te melden. Door de ervaringen vervolgens zo eenduidig mogelijk te analyseren, ontstaat een breed en verdiepend inzicht in de ondervraagde problematiek: in dit geval de reden waarom mbo-studenten uitvallen in het hbo en hoe dat volgens deze studenten voorkomen had kunnen worden. Op deze manier is een waardevolle doorkijk verkregen in de aansluitingsproblematiek tussen het mbo en hbo.

Belangrijk om in het achterhoofd te houden bij het lezen van het rapport is dat de inhoud van de antwoorden centraal staat en niet het aandeel of aantal studenten dat een bepaald antwoord heeft gegeven. De antwoorden die studenten gegeven hebben zijn, middels door de onderzoekers geformuleerde trefwoorden, verwerkt tot antwoordcategorieën. Wanneer studenten meerdere antwoorden op een vraag gaven, zijn alle antwoorden afzonderlijk geteld. Bijvoorbeeld bij de vraag naar de reden waarom studenten na afronding van het mbo naar het hbo zijn gegaan, zijn er 99 redenen gegeven door 62 studenten AE. In het rapport wordt op basis van alle gegeven antwoorden de kwalitatieve informatie beschreven. Bijbehorende tabellen zijn in Bijlage I opgenomen. Waar relevant worden in de tekst vergelijkingen gemaakt met niet-AE-studenten, tussen uitvallers en switchers en studenten wier ouders in het buitenland zijn geboren.

2.3 Respons onderzoek

Aanvankelijk is een specifieke doelgroep geformuleerd, namelijk de mbo-student met een afgeronde AE-opleiding die is doorgestroomd naar het hbo en daar het eerste jaar is uitgevallen of geswitcht van opleiding. Er zijn 4.500 studenten benaderd, waarvan 2.800 de uitnodigingsmail openden. Die mail omschreef waar het onderzoek over ging en voor wie het bedoeld was. Dit om studenten buiten de doelgroep niet onnodig te belasten met het beantwoorden van vragen. Het resulteerde echter in een zeer beperkte groep die doorklikte naar de vragenlijst. Mogelijke verklaring was dat de uitnodiging te veel toegespitst was de genoemde AE-beroepsopleidingen en studenten zich daar niet goed in herkenden. Dit ondanks de uitleg van de domeinen en namen van studies met voorbeelden. Zoals we eerder aangegeven hebben, hanteren mbo-instellingen vaak uiteenlopende namen voor hun opleidingen, die niet altijd direct te herleiden zijn naar de namen van beroepsopleidingen.

Om respons te bevorderen is besloten alle studenten die niet hadden doorgedrukt naar de enquête opnieuw aan te schrijven. Een ieder die het eerste jaar was uitgevallen of geswitcht kon de vragenlijst invullen. Er is open gevraagd naar de afgeronde mbo-opleiding. Op basis hiervan konden twee onderzoeksgroepen worden samengesteld: 1) studenten uit administratieve economische mbo-opleidingen en 2) een vergelijkingsgroep die bestaat uit studenten die andere mbo-opleidingen hebben gevolgd. De totale response is: 62 AE-studenten en 176 mbo-studenten uit andere studies.

2.4 Respondenten naar achtergrondkenmerken

Om onderscheid te kunnen maken tussen studenten is in de enquête gevraagd naar achtergrondkenmerken. Dit omdat eerder onderzoek heeft laten zien hoe uitval- en switchpercentages verschillen tussen mannelijke en vrouwelijke studenten, studenten met en zonder migratieachtergrond, studenten met en zonder hoog opgeleide ouders en naar leeftijd.⁴

Niet alle mbo-studenten hebben de vragen over achtergrondkenmerken ingevuld, tabel 1 geeft een overzicht. Zo is te zien dat slechts 37 van de 62 AE-studenten hun leeftijd hebben ingevuld. Gemiddeld zijn zij 22 jaar oud. De vergelijkingsgroep is gemiddeld een half jaartje ouder, namelijk 22,5 jaar. Bij beide groepen hebben beduidend meer vrouwen dan mannen meegedaan aan het onderzoek (gepercenteerd op het aantal studenten dat deze vraag heeft ingevuld).

Alle respondenten hebben wel hun afgeronde mbo-opleiding ingevuld. Van de AE groep heeft circa een derde Commercie gedaan en eveneens een derde een Juridisch administratieve opleiding afgerond alvorens zij doorgingen naar het hbo (zie tabel 1). In de vergelijkingsgroep is Zorg & Welzijn de vaakst afgeronde opleiding op het mbo, gevolgd door ICT, Toerisme en recreatie en Techniek en procesindustrie. Andere opleidingen kwamen bij minder dan zes procent voor en zijn samengevoegd tot de categorie Overig (zie tabel 1).

4 Zie bijvoorbeeld: Mulder, J. & Cuppen, J. (2016). Mbo-studenten die uitvallen op het hbo: wie zijn ze en waar vallen zij uit? Analyse van studentenstromen over periode 2005-2015. Den Bosch: ECBO. En Cuppen, J. & Mulder, J. (2016). Uitval en switch in het hbo. De invloed van sociaaleconomische kenmerken op uitval en switch in het eerste jaar. Nijmegen: ResearchNed.

De meeste mbo-studenten die meegedaan hebben aan dit onderzoek, zijn in Nederland geboren. In de onderzoeksgroep heeft een derde een ouder die in een ander land is geboren. In de vergelijkingsgroep is dat een op de vijf.

Tabel 1: Achtergrondkenmerken mbo-studenten, naar onderzoeksgroep

		Onderzoeksgroep Economie & Administratie	Vergelijkingsgroep Overige opleidingen
Respondenten		n=62	n=176
Uitval/switch	Aandeel uitvallers	34%	35%
	Aandeel switchers	58%	46%
	Onbekend	8%	19%
Gemiddelde leeftijd		22 jaar (n=37)	22,5 jaar (n=136)
Geslacht	Man	26%	32%
	Vrouw	74%	67%
	Kan niet toewijzen	-	1%
		(n=38)	(n=136)
Mbo-opleiding AE	Commercie	34%	-
	Financieel administratief	15%	-
	Financiële dienstverlening	3%	-
	Juridisch administratief	32%	-
	Office en managementsupport	16%	-
Mbo-opleiding	Zorg & Welzijn	-	36%
	ICT	-	7%
	Media en vormgeving	-	7%
	Toerisme en recreatie	-	6%
	Techniek en procesindustrie	-	6%
	Overig (minder dan 6%)	-	38%
Geboorteland student	Nederland	95%	96%
	Ander land	5%	4%
		(n=38)	(n=136)
Geboorteland ouders	Nederland	66%	79%
	Ander land	34%	21%
		(n=38)	(n=136)

Bron: ResearchNed 2019.

3 Reden doorstromen naar hbo

Waarom stromen AE-studenten door naar het hbo? De redenen AE-studenten geven zijn divers. Veelal geven ze meerdere redenen, gemiddeld 1,6 per respondent. Studenten verwoordden hun redenen als volgt:

- 'Op het mbo had ik niet genoeg uitdaging. Ik hoefde eigenlijk nooit wat voor school te doen en daar wou ik verandering in brengen. Tijdens mijn stage op het mbo ben ik er ook achter gekomen dat een hulpje van .. niet mijn ding is. Ik wou eigen verantwoordelijkheid hebben en zelf kunnen bepalen wat ik ging doen.'
- 'Omdat het mbo mij best makkelijk afging wilde ik verder studeren. Met hbo heb je ook meer baankans, dit speelde ook een grote rol bij de keuze om hbo te gaan doen.'
- 'Ik wil mijn kans op een baan vergroten en meer ervaring, kennis en vaardigheden opdoen.'
- 'Omdat ik mijzelf te jong vond om al te gaan werken na het MBO en ik wil graag nog een ander vak erbij leren.'
- 'Ik kon het niveau van hbo naar verwachting makkelijk aan. Daarnaast zou het meer kans op een goede baan geven.'
- 'Om meer kennis op te doen en alles uit mezelf te halen. Leuke uitdaging en opleiding.'
- 'Ik vind het belangrijk om door te studeren nu je nog jong bent. Zo heb je later veel meer kansen op de arbeidsmarkt.'

De antwoorden zijn in verschillende categorieën te plaatsen; van kennisverrijking, betere positie op de arbeidsmarkt tot ambitie en uitdaging. De meest genoemde worden hieronder beschreven.

Kennisverrijking

De meest genoemde redenen om naar het hbo te gaan zijn de wens zich verder te ontwikkelen, verder te willen studeren en meer kennis te vergaren. De volgende citaten zijn illustratief.

- 'Ik wilde mijn wereld vergroten.'
- 'De reden dat ik naar het hbo ben gegaan, is omdat ik alles uit mezelf wilde halen.'
- 'Ik wil doorstuderen en de moeilijkheidsgraad ophogen.'
- 'Ontwikkeling van mijzelf en simpelweg was er geen reden waarom ik het niet zou doen.'
- 'Ik wilde graag mijzelf verder ontwikkelen. Voelde dat ik meer kan en verder wil groeien.'
- 'Omdat ik graag iets wilde leren. Het mbo is een slap aftreksel van het vmbo.'
- 'De mbo-opleiding die ik heb afgerond was niet in de richting die ik wilde volgen. Ik zocht meer verdieping en ben om die reden naar het hbo gegaan.'

Er zijn geen opvallende verschillen waarneembaar tussen AE-studenten zijn uitgevallen of geswitcht. AE-studenten met ouders die in het buitenland zijn geboren geven kennisverrijking even vaak aan als reden om door te stromen als een betere positie op de arbeidsmarkt.

Voor de niet-AE-studenten geldt dat kennisverrijking het belangrijkste motief is om verder te studeren. Niet-AE-studenten met ouders die in het buitenland zijn geboren geven een betere positie op de arbeidsmarkt juist vaker aan dan kennisverrijking.

Betere positie arbeidsmarkt

AE-studenten gaan ook naar het hbo omdat ze daarmee hopen hun positie op de arbeidsmarkt te verbeteren of later een betere baan te krijgen met een hoger salaris, zoals blijkt uit deze citaten:

- 'Betere baankans en hoger startsalaris. Daarnaast vond ik het mbo best makkelijk.'
- 'Omdat ik nog niet wilde gaan werken en een andere richting op wilde.'

Opvallend is dat de bevroegde AE-studenten minder vaak arbeidsmarktperspectieven als doorstroomredenen noemen dan de niet-AE-studenten. AE-studenten lijken minder vaak geneigd door te studeren om hun carrièrepotentie te verbeteren, terwijl dat wat betreft kans op de arbeidsmarkt juist voor hen wel interessant zou zijn. Sterker nog, doorstroom naar het hbo wordt door sommige AE-studenten juist gezien als een middel om nog niet te hoeven gaan werken.

Zoals eerder aangegeven geldt voor AE-studenten met ouders die in het buitenland zijn geboren een betere positie op de arbeidsmarkt, samen met kennisverrijking, het meest genoemde motief is. Niet-AE-studenten met ouders die in het buitenland zijn geboren geven een betere positie op de arbeidsmarkt juist vaker aan dan kennisverrijking.

Ambitie en uitdaging

Een verschil tussen beide groepen studenten ligt in het motief 'ambitie en uitdaging'. Dit wordt door de niet-AE-studenten vaker als motief genoemd om naar het hbo te gaan dan door de AE-studenten.

Daarbij geldt dat AE-studenten die uit zijn gevallen 'ambitie en uitdaging' beduidend vaker noemen dan AE-studenten die zijn geswitcht. Dit verschil tussen uitvallers en switchers zien we echter ook bij niet-AE-studenten.

4 Reden van stoppen met hbo

Waarom stoppen AE-studenten met hun studie op het hbo, dan wel switchen ze naar een andere opleiding? Op deze vraag hadden we lange, uiteenlopende antwoorden verwacht. Studenten zijn echter opvallend beknopt en helder in hun antwoord. De volgende citaten geven dit weer:

- 'De opleiding voldeed niet aan het beeld dat ik erover had. Hierdoor was ik niet gemotiveerd en deed ik niet meer mijn best om goede cijfers te halen.'
- 'Ik ben gestopt met deze opleiding omdat ik de opleiding niet leuk vond. Hij sloot wel aan op mijn opleiding die ik op het mbo had gedaan, alleen de hbo-opleiding was té theoretisch. Daarnaast vond ik de school waar ik op zat ook niet leuk, daar werd je echt gezien als een nummer en de sfeer vond ik ook niet fijn.'
- 'Het beleid van de school sprak me niet aan: Te weinig lesuren in de week (max. 6) en te weinig contact met docenten. Mijn slb'er had na 3 maanden nog geen idee wat mijn naam was. Ook sprak de studie mij niet echt aan.'
- 'Ik had privé (problemen) die thuis in het gezin niet goed gingen, waardoor ik totaal niet lekker in mijn vel zat. Daarnaast had ik geen kloppend beeld van de opleiding. Het was veel socialer dan theoretisch. Vandaar dat ik ook de meeste vakken helemaal niet leuk vond. Nog een reden was dat de zelfstandigheid een veel grotere stap was dan verwacht.'

De gegeven antwoorden zijn in de verschillende categorieën te plaatsen van "opleiding niet interessant" tot "aansluitingsproblemen" en van "doorstroom naar universiteit" tot "organisatie studie en contacturen". De meest genoemde worden hieronder besproken.

Opleiding (lesstof) niet interessant

De meest genoemde reden waarom bevraagde AE-studenten stoppen met de hbo-opleiding is dat er iets schortte aan de inhoud van de opleiding. Ze vinden de lesstof niet interessant genoeg, de studie niet uitdagend genoeg is of er is geen goede balans tussen theorie- en praktijkonderwijs.

- 'De inhoud van de opleiding (commerciële economie) beviel me een stuk minder dan ik had gedacht. Ook waren de lessen regelmatig chaotisch, met docenten die bij sommige sheets van een powerpoint geen uitleg konden geven.'
- 'Ik ben verkeerd voorgelicht over de opleiding. Uiteindelijk volgde ik hele andere projecten en vakken dan mij werd verteld.'
- 'Ik volgde de opleiding social work. Ik vond de vakken niet passen bij de opleiding.'
- 'Er werd direct gezegd dat als je Strafrecht het leukste rechtsgebied vond je maar beter kon stoppen. Dit had mij erg aan het denken gezet. En terwijl ik aan het leren was voor een tentamen merkte ik dat ik de stof droog en saai vond. Ik merkte dus al gauw dat het niet naar mijn interesse was. Daarnaast was het natuurlijk heel theoretisch en ik vond juist de praktijk dingen op het MBO altijd heel leuk.'

In het verlengde hiervan wordt door een aanzienlijk deel van de bevraagde studenten organisatorische zaken genoemd, zoals studie- en contacturen, de manier van studeren en onvrede over docenten, docentencontact en begeleiding.

AE-studenten die zijn geswitcht noemen de inhoud van de opleiding het vaakst als reden om van studie te wisselen. Degene die zijn gestopt noemen (net iets vaker) aansluitingsproblemen. Studenten wier ouders in het buitenland zijn geboren noemen aansluitingsproblemen ook het vaakst.

Voor de niet-AE-studenten geldt dat aansluitingsproblemen altijd het vaakst genoemd is, zowel onder stoppers, switchers als studenten met ouders die in het buitenland zijn geboren.

Aansluitingsproblemen

Aansluitingsproblemen worden door AE-studenten ook genoemd als een belangrijke reden voor uitval. Het gaat hierbij om het niveauverschil tussen mbo en hbo, dat veelal als te groot wordt ervaren. Ook wordt genoemd dat de studie te zwaar is en er te weinig positieve resultaten worden behaald.

- 'Verkeerde studiekeuze gedaan, had op het mbo commerciële economie gedaan. De hbo- opleiding waarmee ik begonnen ben was Logopedie. Dit was moeilijker dan ik gedacht had. De voorkennis van biologie bijvoorbeeld had ik niet vergeleken met de andere studenten die wel een achtergrond hadden met biologie. Ik merkte dat ik een achterstand had op bepaalde vakken. Denk aan economie en finance. Ik had om begeleiding gevraagd en niet op tijd gekregen. Ik kreeg pas hulp aangereikt nadat ik een onvoldoende had behaald. Ik zat toen ik mijn onvoldoende behaalde in een negatieve spiraal ook i.v.m. persoonlijke omstandigheden, en heb toen besloten om toch te kijken of er niet een andere opleiding mij beter zou liggen. Zonder dat ik al bij voorbaat weet dat ik een achterstand zou hebben. Want ik zou anders de komende 3 jaar nog moeite houden met deze vakken.'
- 'Ik merkte dat ik heel erg achterliep met kennis en tempo. Ik denk omdat de overstap van mbo naar hbo te groot was voor mij.'
- 'De overstap van mbo naar hbo is rampzalig, zelfs als je de meest gemotiveerde student bent. Het niveauverschil is enorm, er is 0.0 voorbereiding of begeleiding.'

Zoals aangegeven zijn aansluitingsproblemen de meest genoemde reden onder AE-studenten die zijn gestopt, en AE-studenten wier ouders in het buitenland zijn geboren, net als voor alle groepen niet-AE-studenten.

Persoonlijke omstandigheden

Persoonlijke omstandigheden zoals ziekte of een disbalans tussen privé, werk en studie is ook een vaak genoemde reden voor uitval.

- 'Ik was ziek in de derde tentamenperiode. Door de strenge toelatingseisen van het tweede jaar was ik genoodzaakt om te stoppen.'

Hierbij zijn geen noemenswaardige verschillen tussen AE- en niet-AE-studenten, studenten die switchen of uitvallen of studenten wier ouders in het buitenland zijn geboren.

5 Verwachtingen van hbo-opleiding

De veronderstelling is dat de verwachtingen die de studenten hadden voorafgaand aan de opleiding, van invloed zijn op het uiteindelijke besluit om te stoppen met de studie. Vandaar dat studenten gevraagd is: welke verwachtingen had je van de hbo-studie? Hierop kwamen uiteenlopende antwoorden.

- 'Ik verwachtte een grote school met veel faciliteiten. Veel colleges en weinig praktische lessen. Ik verwachtte ook dat er een goede band met de klas zou ontstaan tijdens de introductie en dat de slb'er de klas zou begeleiden en dat het een begripvol persoon zou zijn.'
- 'Ik had verwacht dat de moeilijkheidsgraad van de opleiding veel hoger zou zijn ten opzichte van het mbo. Ik had niet veel verwacht van de faciliteiten, maar het hbo heeft veel meer faciliteiten dan het mbo. Ik had gedacht dat het hbo veel lijkt op het mbo.'
- 'Mijn beeld over het hbo was dat het moeilijk zou worden, maar je samen met de groep opgaven kon bespreken. Dit gebeurde ook. Alleen had ik met de open dag rondvraag gedaan of mijn opleiding goed zou aansluiten. Het antwoord hierop was ja, en ik kreeg een aantal voorbeelden. Hierdoor dacht ik er eigenlijk te makkelijk over.'
- 'Interessante lesstof met gemotiveerde leraren en een gebouw waar alle faciliteiten aanwezig zijn.'
- 'Ik had niet echt verwachtingen. Ik heb het allemaal gewoon over me heen laten komen. Ik had wel verwacht dat de lesstof zwaar zou zijn.'

De gegeven antwoorden zijn in de verschillende categorieën te plaatsen van "inhoud studie" tot "begeleiding" en van "mensen ontmoeten" tot "zelfstandigheid/autonomie". De meest genoemde worden hieronder besproken.

Lesinhoud, vervolgopleiding

De meest genoemde verwachtingen liggen op het vlak van lesinhoud. Bevroegde AE-studenten verwachtten dat de studie interessant en van goed niveau zou zijn, net als hun medestudenten. Ook was de verwachting dat de opleiding een passende vervolgstudie zou zijn op hun afgeronde studie op het mbo.

- 'Ik had verwacht dat ik de studie net zo leuk zou vinden op het MBO. Ik had verwacht dat ik een leuke klas zou krijgen en leuke docenten. Mijn klas viel tegen en de lesstof vond ik minder interessant.'
- 'Ik had verwacht dat deze studie heel erg bij mij zou passen omdat ik mijn mbo diploma zo leuk vond. Helaas was dit niet het geval. Ook had ik mij het studeren op die school heel anders voorgesteld. Bijvoorbeeld dat je met respect zou worden behandeld door de docenten en dat ze je naam ook zouden kennen.'
- 'Mijn verwachtingen waren dat ik begeleid zou worden en dat de lessen duidelijk zouden zijn, dat de leerstof duidelijk aangegeven zou worden.'

- 'Ik had verwacht dat zwaarder zou zijn dan het mbo. Ik vond wel meevallen, het is vooral meer stof in een kortere tijd waardoor minder herhaling. De contacturen had ik wel beetje zo verwacht omdat ik dat vaker hoor van vrienden en kennissen. Vind dat ze goede faciliteiten hebben, meer dan ik dacht. De leerstof vond ik wel interessant voor de helft van de opleiding.'
- 'Ik verwachtte dat de lesstof ongeveer twee keer zo zwaar zou zijn als op het mbo, dit klopte ook. Daarnaast had ik verwacht minder goed contact te hebben met docenten en dit viel gelukkig mee.'
- 'Ik heb op het MBO niks uitgevoerd en ik ben uiteindelijk cum laude afgestudeerd. Ik wist dat het HBO zwaar zou worden maar het verschil is niet te beschrijven.'

AE-studenten die zijn gestopt met de studie noemen vaker verwachtingen ten aanzien van de 'lesinhoud vervolgonopleiding' dan AE-studenten die geswitcht zijn. AE-studenten met ouders die geboren zijn in het buitenland hebben dit juist minder vaak dan AE-studenten wier ouders niet in het buitenland zijn geboren. Bij de niet-AE-studenten zien we deze verschillen niet of nauwelijks.

Zelfstandigheid en autonomie

Daarnaast, maar in mindere mate, had men verwacht dat er op het hbo meer zelfstandigheid aan de dag gelegd moest worden en dat je als student meer autonomie zou hebben. Ook verwachtte men gemotiveerde docenten aan te treffen en dat ze met docenten op het hbo meer persoonlijk contact zouden hebben dan met docenten op het mbo.

- 'Grotere zelfstandigheid bij studeren en een hoger tempo bij de behandeling van studiestof enz.'
- 'Dat we meer in het diepe werden gegooid om een eigen zaak te beginnen, maar het was vanaf het begin af aan al te theoretisch.'
- 'Ik had het idee dat opleidingen aan het hbo onpersoonlijker waren, dit was uiteindelijk niet zo.'
- 'Ik had een heel andere omgeving verwacht waar ik moeite mee zou hebben om aan te sluiten. Dit was echter niet het geval, ik voelde mij erg thuis. Wel was de begeleiding vanuit het hbo erg slecht. Er werden begeleidingstrajecten beloofd, deze beloften zijn nooit nagekomen.'

AE-studenten die zijn geswitcht van studie noemen vaker verwachtingen ten aanzien van 'zelfstandigheid en autonomie' dan AE-studenten die gestopt zijn. Dit verschil zien we ook bij niet-AE-studenten die zijn geswitcht en gestopt.

AE-studenten met ouders die in het buitenland zijn geboren, noemen minder vaak verwachtingen ten aanzien van 'zelfstandigheid en autonomie' dan AE-studenten wier ouders in Nederland zijn geboren. Dit verschil zien we niet bij niet-AE-studenten.

5.1 Welke verwachtingen kwamen uit, welke niet?

Niet uitgekomen verwachtingen

Wel uitgekomen verwachtingen

Inhoud opleiding, opzet studie

Uit de antwoorden van de studenten blijkt dat de verwachtingen over de inhoud van de opleiding bijna net zo vaak wel als niet zijn uitgekomen. De verwachtingen ten aanzien van de opzet van de studie zijn even vaak wel als niet uitgekomen. Ook de verwachting dat de opleiding goed zou passen en aansluiten wordt even vaak wel als niet aangetroffen.

Studenten die vonden dat hun verwachtingen over de opleiding waren uitgekomen, verwoordden het als volgt:

- 'De faciliteiten van de school waren uitstekend. Daarnaast was er een goede verhouding tussen theorie en praktijk.'
- 'Interessante lesstof en een leuke manier van studeren.'
- 'De lesstof is erg interessant, meer zelfstandigheid.'

Anderen verwoordden het niet uitkomen van hun verwachtingen op de volgende wijze:

- 'Dat de lesstof aansluit op de voorgaande opleiding.'
- 'Ik had verwacht dat je de stof die je thuis moet leren op school ook nog uitgelegd kreeg. Dit was niet het geval. Je moest in de les opdrachten maken en dat was het. Dit paste ook niet bij mij. De groepen waren veel te groot. Het eerste halfjaar zaten we met 72 studenten in een lokaal met maar drie docenten. De docenten hoorde je amper praten. Na dat eerste halfjaar hebben ze de groepen nog groter gemaakt. Namelijk 108 studenten per klas.'

We zien hierbij geen noemenswaardige verschillen tussen groepen AE- en niet-AE-studenten.

Zelfstandigheid en autonomie

Dat men meer zelfstandigheid en autonomie zou ervaren, is wel redelijk uitgekomen.

- 'Mijn verwachting dat ik veel vrijheid zou hebben is uitgekomen. Maar dat is eigenlijk meer negatief dan positief.'
- 'Je bent 80 procent van de tijd bezig met projecten thuis afmaken waar je uiteindelijk pas na een periode van drie maanden een geheel plaatje bij kreeg. Hierdoor was er tijdens deze drie maanden veel verwarring qua structuur over hoe en wat er nou van je verwacht wordt.'

Dit wordt door AE-studenten vaker genoemd dan niet-AE-studenten. En door studenten die switchen vaker dan studenten die stoppen, dit geldt zowel voor AE-switchers als niet-AE switchers.

Begeleiding & docenten

De verwachtingen die studenten hadden van de docenten en begeleiding zijn vaker niet uitgekomen dan wel uitgekomen. Niet altijd werden er gemotiveerde docenten aangetroffen en de mate van persoonlijk contact met docenten - waar men op had gehoopt - viel eveneens tegen. De verwachting dat ze meer en betere begeleiding zouden krijgen op het hbo kwam in de meeste gevallen ook niet uit.

- 'Niet uitgekomen: De slb'er was totaal niet begripvol en de klas was geen eenheid. De sfeer was veel minder sociaal dan dat ik verwacht had.'

Dit wordt door AE-studenten wel minder vaak genoemd dan door niet-AE-studenten.

5.2 Betekenis van niet uitgekomen verwachtingen

Wat betekent het voor studenten als hun verwachtingen niet uitkomen? Studenten zijn uitgenodigd om in hun eigen bewoordingen betekenis te geven aan de niet uitgekomen verwachtingen.

Voor de meeste van de bevroegde studenten geldt dat zij negatieve reacties ervaren. Studenten hebben stress ervaren, zich ongelukkig gevoeld, enorm gebaald of waren simpelweg teleurgesteld. Demotivatie en met tegenzin naar school gaan, waren ook vaak genoemde ervaringen als gevolg van het niet uitkomen van wat ze van de studie hadden verwacht. Voor anderen was dit het uitgekozen moment om te stoppen.

- 'Ik werd er ongelukkig van.'
- 'Balen, want je begint niet voor niks aan een opleiding en had hem heel graag af willen maken.'
- 'Dat ik de verkeerde keuze had gedaan. Als ik het eerder wist dat het zo zou zijn, zou ik de keuze niet hebben gedaan om te beginnen.'
- 'Ik vond dat heel vervelend en daardoor had ik geen motivatie meer om daar te gaan studeren en aanwezig te zijn in de lessen.'
- 'Dat ik me niet op mijn plek voelde en ik met tegenzin naar school ging.'
- 'Het bracht stress mee vanwege het betaalde studiegeld en ook omdat ik niet wist wat ik moest doen als ik ging stoppen.'
- 'Ik vond het vreselijk en moest echt met pijn in mijn hart stoppen. Uiteindelijk kreeg ik een burn-out.'
- 'Ik vond het best jammer maar uiteindelijk ben ik wel blij dat ik ben gestopt.'

Er zijn geen noemenswaardige verschillen tussen de groepen; de betekenis die mbo-studenten AE geven aan deze ervaringen zijn niet anders dan die van de andere groep studenten. Noch die van switchers of uitvallers.

6 Moment van stoppen

Wat kenmerkt nu het moment waarop de beslissing definitief genomen wordt om met een studie te stoppen? Wat geeft daarbij de doorslag? De antwoorden op deze twee vragen laten zien dat het niet zo maar een impulsieve beslissing is van studenten om te stoppen en dat het gepaard gaat met emotionele reacties.

Inzicht van onvermogen

De meeste studenten beschrijven het stopmoment als een eindpunt van een proces waarbij ze gaandeweg tot het inzicht zijn gekomen dat de studie niet bij hen past of dat ze het niet (meer) aankunnen. Slechte cijfers geven vaak de doorslag.

- 'Vanaf de eerste lesdag voelde ik dat deze studie niet bij mij paste. Hierdoor begon ik direct te twijfelen. Ik wilde de studie wel een eerlijke kans geven, daarom heb ik de eerste periode afgemaakt. Gedurende deze maanden bleef dit gevoel. Ik vond de lesstof niet leuk, en ik zag mijzelf later niet in deze functie werkzaam zijn. De eerste tentamenweek had ik overigens wel gehaald, maar ik werd echt ongelukkig van de studie.'
- 'Het moment dat ik na twee maanden lessen mijn draai nog niet gevonden had. Ik had er met mijn ouders over gesproken en die waren het er mee eens dat ik beter op zoek kon gaan naar iets anders.'
- 'Dat was het moment na de examens van het tweede blok. Ik had mijn cijfers nog niet terug, maar er was een moment in mijn gedachte dat het niet uitmaakte welke cijfer ik zou halen. Dit was het moment dat ik wist dat het niet de opleiding voor mij is. Dat gevoel gaf mij een rustgevend gevoel.'
- 'Ik ben gestopt toen ik voor de zoveelste keer algemene economie niet had gehaald en toen ik mijn BSA niet gehaald had van het tweede jaar.'
- 'In januari 2017 kwam ik tot de conclusie om een andere opleiding te volgen, omdat het juridische gebied mij toch niet lekker zat. Het was veel theorie, ik ben meer een praktisch persoon.'
- 'Toen ik het aantal punten wat vereist was niet meer kon halen.'
- 'Na mijn eerste toetsweek moest ik erg wennen en was het allemaal heel anders en erg veel. Toen heb ik ook veel toetsen niet gehaald, naar de herkansingen uiteindelijk wel. In mijn tweede toetsweek was ik al minder gemotiveerd om te leren, doordat ik de opleiding saai vond. Als je voor 1 februari stopte hoefde je niks terug te betalen en daarom stopte ik op dat moment.'

Opvallend is dat de niet-AE-studenten vaker 'slechte cijfers' noemen als een element bij de doorslag dan de AE-studenten. Dit geldt zowel voor stoppers als switchers. Ook blijken 'slechte cijfers' een belangrijke doorslag te geven bij studenten met ouders die in het buitenland zijn geboren. Dit geldt zowel voor AE-studenten als niet-AE-studenten.

Betekenis van stopmoment

Het moment van stoppen wordt ook wel omschreven als het moment waarbij men ervaart dat er lange tijd met tegenzin naar school wordt gegaan. Ook het gevoel het niet meer langer te kunnen volhouden, geeft het stopmoment aan.

- 'Op het moment dat ik me realiseerde dat ik dit niet nog 3,5 jaar zou gaan volhouden en ik iedere dag met lood in mijn schoenen naar school ging.'
- 'Ik was huiswerk aan het maken in bed. Ik was gewoon kapot en kon niet verder.'
- 'Ik zat al 1,5 maand te twijfelen over de opleiding. Ik wist niet zo goed wat ik nou precies ervan vond. Tijdens de kerstvakantie toen ik wat meer vrije tijd voor mezelf had, had ik de beslissing genomen om te gaan stoppen.'
- 'Op het moment dat ik hulp zocht en die niet kreeg toen werd het teveel.'

Opvallend is dat bij de andere groep studenten ook kans op een baan met het reeds behaalde mbo-diploma een rol heeft gespeeld bij het stoppen. Bevraagde AE-studenten geven dat beduidend minder vaak aan. Dit geldt zowel voor stoppers als switchers en studenten met ouders die in het buitenland zijn geboren en studenten wier ouders in Nederland zijn geboren.

Evaluatie stopmoment

De reacties op het stopmoment: het is een opluchting, ze zijn blij en vinden het achteraf nog steeds een goed besluit. Bij enkelen overheerst nog de teleurstelling dat het niet gelukt is op het hbo.

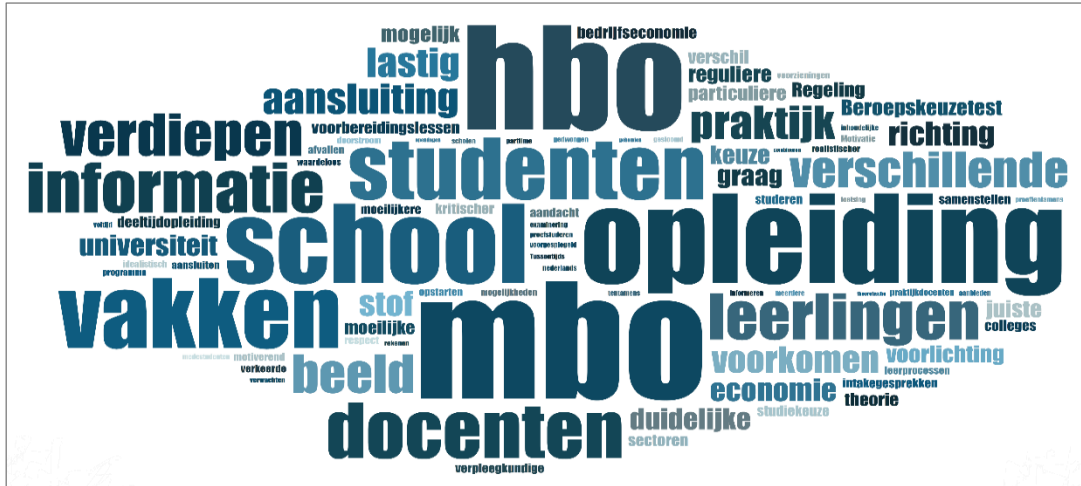
- 'Ik heb geen spijt. Het was de juiste keuze.'
- 'Ben blij dat ik gestopt ben, en ga volgend studiejaar iets doen, wat meer bij mij past'.
- 'Af en toe heb ik wel spijt dat ik ben gestopt omdat ik eigenlijk best wel veel tentamens had gehaald.'
- 'Ik ben blij dat ik ben gestopt en vooral ook dat ik op tijd ben gestopt. Ik heb hierdoor meer tijd gehad om echt goed te verdiepen in wat voor opleiding mij wel leuk lijkt. Maar door deze ervaring weet ik in ieder geval wel dat ik Leisure & Events Management niet leuk vind.'
- 'Er moeilijk mee vanwege het verspilde geld. Daarnaast ook dat ik een half jaar in een gat val.'

Deze reacties zijn voor alle groepen ongeveer gelijk.

7 Voorkomen van uitval

Hoe kan de uitval van mbo-studenten op het hbo volgens studenten voorkomen worden? Dit is op twee manieren uitgevraagd. Eerst is gevraagd: hoe had uitval bij jou voorkomen kunnen worden en wat had jij nodig gehad? Vervolgens is een algemene vraag gesteld over het voorkomen van uitval van mbo-studenten op het hbo.

7.1 Voorkomen van uitval persoonlijk

Vorbereiding op mbo

De bevroagde AE-studenten geven aan dat zij een betere voorbereiding ten tijde van de mbo-opleiding hadden kunnen gebruiken. Dit had naar hun eigen zeggen uitval op het hbo kunnen voorkomen. Een voorbeeld hiervan is dat sommigen zeggen dat het goed was geweest als ze op het mbo al vakken op hbo-niveau hadden kunnen volgen.

De volgende antwoorden zijn illustratief:

- 'Ik denk dat ik beter voorbereid had moeten worden op het mbo. Van het mbo naar het hbo is echt een hele grote stap. Vooral het leren is heel anders. Op het mbo zouden ze in het laatste jaar aandacht moeten geven aan hoe je op het hbo studeert e.d. Daarnaast had het verholpen kunnen worden door de docenten die mij les gaven op het hbo. Zij hadden meer respect kunnen hebben voor de mbo'ers. In een van de eerste lessen werd namelijk door mijn slb'er gezegd dat bijna alle mbo'ers zouden afvallen. Dat is totaal niet motiverend.'
- 'Als er meer informatie was gegeven over hoe groot de overstap werkelijk is, had ik hier wel meer rekening mee kunnen houden. Dan had ik werk, school en privé beter kunnen gaan combineren.'
- 'Het had kunnen worden voorkomen als er bijvoorbeeld voorbereidingslessen met stof zouden zijn wat betreft de vakken die je op het mbo niet krijgt en op de havo wel.'
- 'Vanuit het mbo heb ik een slechte voorbereiding gehad. Leerlingen worden totaal niet op de goede manier klaargestoomd voor het hbo. De leerlingen moeten ruim van te voren proefstuderen bij studies en de boeken goed inzien en alvast beginnen met lesstof te leren. Ook zouden er proeftentamens gemaakt moeten worden zodat mbo-leerlingen een beeld krijgen van hoe examinering en toetsing op het hbo anders is dan op het mbo. Als ik dit allemaal op tijd had gedaan, wist ik wat ik kon verwachten.'
- 'Ik had vanuit het mbo veel meer begeleiding nodig om door te stromen naar het hbo. Bijvoorbeeld bij het studeren van tentamens.'

AE-studenten die stoppen met de studie noemen voorbereiding op het mbo beduidend vaker dan dat AE-switchers doen. Bij niet-AE-studenten is dit verschil veel kleiner. AE-studenten met ouders die in Nederland zijn geboren noemen dit ook beduidend vaker dan AE-studenten wier ouders in het buitenland zijn geboren, bij niet-AE-studenten zien we dit verschil niet. Waarbij opgemerkt dient te worden dat AE-studenten wier ouders in het buitenland zijn geboren “voorbereiding op het hbo” het vaakst noemen.

Vorbereiding voor aanvang hbo-studie

In het verlengde van een betere voorbereiding op het mbo, ligt de voorbereiding vóór aanvang van de hbo-studie. Studenten AE zouden die graag verbeterd zien zodat ze enerzijds beter weten waar ze aan beginnen en anderzijds zowel inhoudelijk als qua studievaardigheden beter voorbereid zijn.

- ‘Duidelijke informatie, kritischer bij de intakegesprekken. De mbo-studenten meer steun geven of extra lessen aanbieden.’
- ‘Meer begeleiding en misschien een mini-cursus waarbij je je kan bijscholen omdat het niveauverschil tussen mbo en hbo zo groot is.’
- ‘Een betere begeleiding bij het opstarten van de studie. Duidelijke uitleg over de leerprocessen en hoe je contact kan hebben met de juiste mensen.’
- ‘Ruim van te voren VOOR aanvang van de studie, de boeken doornemen en proeftentamens maken. Weten welke vakken je krijgt en wat deze precies inhouden.’

Dit zien we bij alle groepen terug.

Meer begeleiding tijdens hbo-studie

Studenten AE geven duidelijk aan dat ze meer en een betere begeleiding op het hbo nodig hadden gehad om uitval te voorkomen.

- ‘In onderwijsperiode twee had ik in week één om een peercoach gevraagd voor finance. Omdat ik wist dat dit niet goed zou lopen. Echter, ik heb nooit reactie terug ontvangen. Ik was altijd aanwezig in de lessen en deed mijn best maar mijn docent had niet tijd genoeg om mij te ondersteunen. Ook wist de docent op heel veel vragen geen antwoord wat ik heel slordig vond. De docenten moeten alle vakken kunnen, maar zijn niet goed in één vak. Ze kunnen van alles maar een beetje. Hierdoor miste ik ondersteuning. Hulp kwam pas na mijn onvoldoende en toen was het eigenlijk al te laat. Hierdoor ging ik twijfelen aan mijn studiekeuze en aan mijzelf waardoor ik tot de conclusie ben gekomen om te stoppen.’
- ‘Motivatie vanuit de slb’er. Vooruitzichten op leerjaar twee konden ze mij niet bieden (in december). Aandacht voor de student zoals je bent.’
- ‘Ik zat in een groepje en dat viel een voor een uit elkaar en ik en een andere student gingen uiteindelijk met z’n tweeën keihard aan de bak. Maar uiteindelijk haalden we het project ook niet. De docent van project was ook niet echt behulpzaam en snauwde ons af. Hierdoor kreeg ik al een niet fijn gevoel in mijn maag en ook het gevoel dat ik te dom ben voor hbo.’
- ‘Niet, ik heb goede begeleiding gehad van mijn slb’er en enorm lieve docenten waar ik mee heb kunnen praten. Wel moet ik erbij zeggen dat er meer open gestaan mag worden wanneer studenten moeite hebben met het leren an sich. Dit is bij mij namelijk niet het geval geweest. Tussentijds heb ik een nieuwe slb’er gekregen, maar mijn eerste slb’er heeft mij niet geholpen met het feit dat ik last had van alle lesstof bijhouden en leren voor tentamens.’

AE-studenten wier ouders in het buitenland zijn geboren noemen ‘meer en betere begeleiding’ als voornaamste middel dat hen had kunnen helpen. Dit geldt ook voor niet-AE-studenten wier ouders in het buitenland zijn geboren.

De groep bevraagde studenten die geen administratieve economische opleiding hebben gedaan, laat een enigszins ander geluid horen. Zij leggen vaker de nadruk op veranderingen binnen het hbo. Zo geven zij vaker aan behoefte te hebben gehad aan meer of betere begeleiding op het hbo, dat de omstandigheden van de studie beter zouden moeten en er meer oog zou moeten zijn voor individuele omstandigheden.

7.2 Betere aansluiting algemeen

Heel in het algemeen zeggen AE-studenten dat een betere aansluiting mbo-hbo belangrijk is in het voorkomen van uitval. Dit zou volgens de studenten gerealiseerd kunnen worden door enerzijds het mbo-niveau dan wel studietempo te verhogen of anderzijds het hbo-niveau dan wel studietempo te verlagen. Aparte klassen voor studenten afkomstig uit het mbo en havo wordt ook genoemd als het gaat om een beter aansluiting. Er is geen goede match tussen studenten afkomstig uit het mbo en havo.

Daarnaast wordt meer dan wel betere begeleiding op het hbo ook vaak genoemd.

- 'Door meer aansluiting van mbo naar hbo te bieden, de verwachtingen stapsgewijs om hoog te gooien in plaats van meteen in het diepe. Mensen moeten ook hard werken naast hun studie en er wordt nergens rekening mee gehouden.'
- 'Uitval van mbo studenten kan tegen worden gehouden als er hier cursussen voor worden aangeboden met de vakken die mbo-studenten missen. Het moet wel mogelijk blijven, maar de sprong moet minder groot worden. Je kan niet verwachten als iemand nooit economie heeft gehad alleen op mavo-4, dan opeens meekomt met de klas die op havo-5 examen heeft gedaan. Dat is niet realistisch, ik had mijzelf wel voorbereid en geoefend waar kon, maar je mist een grote basis.'
- 'Misschien klassen van mbo en havo apart. En de mbo-klassen wat langzamer uitleg geven. Ik merkte dat de docenten redelijk snel gingen en hier 1x uitleg bij gaven. Voor de havisten was dit allemaal bij te houden maar de mbo-leerlingen hadden er echt nog moeite mee.'
- 'Het niveau op mbo-opleidingen verhogen zodat de overstap minder groot is. Als ik vaak om me heen kijk, is het mbo-niveau wel erg laag en hebben ze bijna geen les. Als zij op een normale hbo komen waar er wel volgens normale normen les gegeven wordt, weten zij niet wat hen overkomt.'
- 'De overgang van mbo naar hbo moet minder zwaar worden door een schakelmaand tussen behaalde diploma en hbo een programma te volgen om beter te kunnen voorbereiden. Of iets van hbo-lessen of stof erbij doen zodat je makkelijker het hbo kan doen.'
- 'Op mbo meer beginnen met stof van hbo zodat studenten zich al bezig kunnen houden met de eventuele stof die ze op het hbo kunnen verwachten. Hierdoor kunnen ze voor zich zelf gaan bepalen hoe groot het verschil is qua inhoudelijke stof en manier van toetsen.'

Er zijn geen noemenswaardige verschillen waarneembaar tussen de verschillende AE-studenten en niet-AE-studenten.

8 Samenvatting en conclusies

Aanleiding voor onderzoek

De afgelopen jaren staat de overgang mbo-hbo breed in de belangstelling en wordt erkend dat het met name de overgang van mbo Economie naar hbo Economie is die veel uitval kent (Mulder & Cuppen, 2019). Niettemin is er vooralsnog weinig bekend over de studenten die vanuit deze richtingen door- en instromen. Veelal ligt de focus van onderzoek op dé mbo-student die doorstroomt naar het hbo, zonder daarbij onderscheid te maken naar type mbo- dan wel hbo-opleiding.

Opvallend daarbij is dat er in het onderzoek dat gedaan wordt veelal wel óver studenten gesproken wordt maar nauwelijks mét studenten (Mulder & Cuppen, 2019; uitzonderingen zijn Slijper, 2017; Klatter, de Bruin en Slijper, 2019). Wanneer dit wel gebeurt, is vaak lastig te duiden waar het volgens hen precies aan schort. Zo blijkt bijvoorbeeld uit de Monitor Beleidsmaatregelen dat gemiddeld genomen ‘verkeerde studiekeuze’ als belangrijkste reden wordt gegeven voor switch of uitval in het hbo (52%), gevolgd door ‘de verwachtingen zijn niet uit gekomen’ (43%) en ‘de studie is te zwaar’ (30%). Studenten met een mbo-achtergrond en een migratieachtergrond blijken daarbij significant vaker aan te geven een verkeerde studiekeuze te hebben gemaakt en/of dat de studie te zwaar is (Van den Broek et al. 2018, p. 162).

Vraag bij dit soort uitkomsten is: wat betekent ‘verkeerde studiekeuze’ en ‘verwachtingen zijn niet uitgekomen’? Om welke verwachtingen gaat het? Dat de studie inhoudelijk minder interessant is dan gedacht? Dat de opleiding te massaal is en de student (te) weinig binding ervaart? Of dat het hem/haar ontbreekt aan de benodigde (voor)kennis om goed mee te komen? Tal van redenen kunnen een rol spelen.

Zowel op mbo- als hbo-instellingen worden uiteenlopende initiatieven ontplooid om uitval terug te dringen. Daarbij is het vaak onduidelijk welke redenen werkelijk een rol spelen bij uitval en welke daarvan bepalend zijn (Mulder, 2017). Dit onderzoek is opgezet om deze kennislacune op te vullen door te onderzoeken hoe de overgang mbo-economie naar hbo volgens studenten zelf verbeterd kan worden.

Doel en opzet onderzoek

Doel is zicht te krijgen op de redenen waarom mbo-studenten vanuit administratieve economische opleidingen (AE) stoppen met hun hbo-opleiding en hoe uitval het beste voorkomen kan worden. Het gaat daarbij specifiek om de volgende beroepsopleidingen:

- Commercie;
- Financieel administratieve beroepen;
- Financiële dienstverlening;
- Juridisch-administratieve beroepen;
- Office- en managementsupport.

Alleen studenten die helemaal gestopt zijn met studeren op het hbo of die een andere opleiding zijn gaan doen, konden meedoen aan dit onderzoek. 62 AE-studenten hebben de vragenlijst ingevuld en 176 mbo-studenten uit de overige domeinen van het hbo hebben dat gedaan.

Om zo veel mogelijk, diepgaande, informatie op te halen, had de vragenlijst de vorm van een online diepte-interview. Bij deze ‘mass qualitative method’ wordt de meerderheid van de vragen ‘open’ gesteld zodat de respondent de vrijheid heeft om zijn/haar eigen antwoorden te formuleren.

Er zijn vragen gesteld over de volgende onderwerpen: 1) reden doorstroom; 2) reden uitval; 3) verwachtingen; 4) moment van stoppen en 5) voorkomen uitval.

De studenten is gevraagd antwoorden in hun eigen bewoordingen op te schrijven. Er waren alleen open vragen, soms onderscheiden in stapsgewijze deelvragen om een verdiepingsslag te maken. Zo zijn respondenten uitgedaagd verder te gaan dan hun eerste, algemene, antwoord. Alle antwoorden zijn gecodeerd door de onderzoekers aan de hand van een trefwoordenlijst. Vervolgens zijn hiervan cijfermatige overzichten gemaakt waardoor de antwoorden van beide groepen studenten met elkaar vergelijkbaar zijn.

Samenvatting uitkomsten

De belangrijkste reden die bevroegde AE-studenten noemen om van het mbo naar het hbo te gaan is de wens om verder te studeren, zichzelf verder te ontwikkelen en meer kennis op te doen. Ook het verbeteren van de positie op de arbeidsmarkt, het vergroten van de kans op een betere baan met een hoger salaris is een reden om van het mbo door te stromen naar het hbo. Opvallend hierbij is dat arbeidsmarktperspectief door studenten uit andere mbo-domeinen vaker genoemd wordt dan door AE-studenten. Uitzondering zijn de AE-studenten van wie (één van) beide ouders in het buitenland zijn geboren; zij noemen arbeidsmarktperspectieven even vaak als 'kennisverrijking'.

Dat het dan uiteindelijk toch niet lukt en men stopt, ligt vooral aan de beoordeling van de inhoud van de opleiding. De lesstof wordt onvoldoende interessant of uitdagend gevonden. Ook is men ontevreden over de balans tussen theorie- en praktijkgericht onderwijs. Andere redenen voor het stoppen met de hbo-opleidingen hebben te maken met de problemen in de aansluiting tussen het mbo en het hbo. De niveauverschillen zijn te groot, de studie is te zwaar of de belasting is te hoog op het hbo in vergelijking met het mbo. Er zijn geen noemenswaardige verschillen tussen AE-studenten en niet-AE studenten, noch tussen studenten die zijn uitgevallen of geswicht of wiens ouders in het buitenland geboren zijn. Er zijn louter accentverschillen tussen de eerste of tweede genoemde reden voor uitval.

De verwachtingen die AE-studenten hebben voor ze naar het hbo gaan, zijn niet overdreven hoog gespannen of onrealistisch te noemen. Ze verwachten een passende vervolgopleiding die van goed niveau is. Deze verwachting is even vaak wel als niet uitgekomen. Ook verwachtte men gemotiveerde docenten aan te treffen waarmee men meer persoonlijk contact zou hebben tijdens de studie. Deze verwachting is beduidend vaker niet als wel uitgekomen. Waarbij geldt dat niet-AE-studenten beduidend vaker klachten over docenten en begeleiding naar voren brengen dan AE-studenten. Dat er binnen het hbo meer ruimte is voor zelfstandigheid en autonomie is een verwachting die doorgaans wel is uitgekomen voor AE-studenten, vaker dan voor niet-AE-studenten.

Het niet uitkomen van de verwachtingen heeft vooral geleid tot negatieve reacties. AE-studenten raakten gedemotiveerd en gingen lange tijd met tegenzin naar school. Dit leidde tot gevoelens van stress, teleurstelling en zich ongelukkig voelen. Een deel van de studenten wond er geen doekjes om: het moment van besef dat verwachtingen niet uitkwamen, betekende stoppen. Niet-AE-studenten ervaarden soortgelijke reacties.

Het moment van stoppen is echter niet iets impulsiefs. Het is veelal een proces waarin de studenten gaandeweg tot inzicht komen dat de opleiding toch niet past, dat het te zwaar is en het gevoel overheerst dat het niet meer vol te houden is. Slechte cijfers geven dan vaak de doorslag om definitief te stoppen. Hierbij is noemenswaardig dat bevroegde niet-AE-studenten vaker aangeven dat slechte cijfers halen de doorslaggevende factor was om te stoppen, dan dat AE-studenten doen. Ook geven AE- én niet AE-studenten wiens ouders in het buitenland zijn geboren vaker aan dat slechte cijfers de doorslag gaven.

De reacties op het stoppen laten eveneens zien dat het niet iedereen gemakkelijk is af gegaan. Hoewel blijdschap en opluchting overheersen, zijn er ook AE-studenten die nog steeds met een teleurstellend gevoel terugkijken op het stoppen met de hbo-opleiding.

Duidelijk zijn de AE-studenten in hoe voorkomen had kunnen worden dat zij met de studie zijn gestopt. Een betere voorbereiding ten tijde van het mbo, wordt het vaakst genoemd. Ook zeggen studenten dat meer en een betere begeleiding op het hbo had kunnen voorkomen dat ze gestopt zijn. Daarbij geldt dat studenten van wie (één van) de ouders in het buitenland zijn geboren meer- en betere begeleiding als belangrijkste factor noemen om uitval te voorkomen (die geldt zowel voor AE-studenten als niet-AE-studenten wiens ouders in het buitenland zijn geboren).

Als er in het algemeen gesproken wordt over het voorkomen van uitval, dan hebben de antwoorden betrekking op problemen in de aansluiting tussen het mbo en het hbo. Door de verschillende niveaus beter op elkaar te laten aansluiten, kan naar de mening van studenten uitval van mbo-studenten op het hbo voorkomen worden. Hierbij is opvallend dat niet-AE-studenten vaker wijzen op zaken die op het hbo gedaan zouden kunnen worden om uitval te voorkomen, dan dat AE-studenten doen.

Beantwoording onderzoeksvragen

De onderzoeksvragen worden als volgt beantwoord:

1. Welke verklaringen geven studenten van een administratieve economische opleiding aan voor hun uitval of switch in het eerste jaar van het hbo?

De belangrijkste reden om te stoppen met de hbo opleiding dan wel te switchen van studie is vanwege de inhoud van de studie. De lesstof is niet interessant en/of de studie is niet uitdagend genoeg. Een tweede belangrijke verklaring voor stoppen met of switchen van studie heft te maken met de aansluiting tussen het mbo en hbo. De verschillen tussen de niveaus zijn te groot en de studiebelasting op het hbo is te hoog. Ook privéomstandigheden kunnen aanleiding zijn om de stoppen met de studie.

2. Zijn er verschillen in redenen van uitval of switch tussen studenten van een administratieve economische opleiding en studenten die een andere mbo-opleiding hebben gevolgd?

Er zijn nauwelijks verschillen tussen redenen van AE-studenten en niet AE-studenten om te stoppen met de opleiding of te switchen van studie. Aansluitingsproblemen is de meest genoemde reden onder AE-studenten die zijn gestopt, en onder AE-studenten wier ouders in het buitenland zijn geboren, net als voor alle groepen niet-AE-studenten. Het enige verschil is dat bij de niet-AE studenten aansluitingsprobleem altijd als voornaamste reden wordt genoemd.

3. Hoe kan de overgang naar het hbo volgens studenten verbeterd worden? Wat is volgens hen nodig om uitval en switch tegen te gaan? En zijn er verschillen te benoemen tussen AE-studenten en studenten die een andere mbo-opleiding hebben gevolgd?

Een betere voorbereiding op het hbo ten tijde van het mbo, wordt het vaakst genoemd. Ook zeggen studenten dat meer en een betere begeleiding op het hbo had kunnen voorkomen dat ze gestopt zijn. Als er in het algemeen gesproken wordt over het voorkomen van uitval, dan hebben de antwoorden betrekking op problemen in de aansluiting tussen het mbo en het hbo. Door de verschillende niveaus beter op elkaar te laten aansluiten, kan naar de mening van studenten uitval van mbo-studenten op het hbo voorkomen worden. Hierbij is opvallend dat niet-AE-studenten vaker wijzen op zaken die op het hbo gedaan zouden kunnen worden om uitval te voorkomen, dan dat AE-studenten doen.

Daarbij geldt dat studenten van wie (één van) de ouders in het buitenland zijn geboren meer- en betere begeleiding als belangrijkste factor noemen om uitval te voorkomen (die geldt zowel voor AE-studenten als niet-AE-studenten wiens ouders in het buitenland zijn geboren).

Conclusies

Uit dit kwalitatief onderzoek komt naar voren dat er in de aansluiting tussen mbo en hbo het een en ander niet goed gaat. AE-studenten zijn zowel inhoudelijk als qua niveau en tempo niet goed voorbereid op de hbo opleiding. Daar ligt volgens studenten zelf de sleutel om uitval te voorkomen. Zowel aan mbo- als hbo-zijde. Het volgen van vakken op hbo-niveau tijdens de studie op het mbo wordt aangedragen als een mogelijkheid om de aansluiting te verbeteren.

Daarnaast komt uit het onderzoek het beeld naar voren dat er onder de AE-studenten onbenut potentieel zit. Ze gaan naar het hbo omdat ze zich verder willen ontwikkelen, zich te verrijken met meer kennis en vaardigheden. Ook lijken ze realistische verwachtingen te hebben van de studie, maar vinden de studie dan toch onvoldoende interessant en niet uitdagend genoeg. Kennelijk lukt het niet om deze ambitieuze en gemotiveerde studenten om op een passende wijze tegemoet te komen in zijn/haar kennisbehoefte.

Dit onderzoek geeft tevens nadere invulling en duiding van uitkomsten uit eerdere onderzoeken. Uit die onderzoeken blijkt dat studenten uitvallen of switchen vanwege 'verkeerde studiekeuze' en 'verwachtingen die niet uitkomen'. We weten aan de hand van dit onderzoek beter waar dat om gaat. Er ligt veel aan de inhoudelijke aspecten van de studie: lesstof niet interessant of volgt niet op wat ze al geleerd hebben, disbalans tussen theorie- en praktijkgerichtheid van het onderwijs, te weinig begeleiding en contact met docenten. Ook de opzet van de studie voldoet niet altijd aan de verwachtingen. Denk hierbij aan het aantal contacturen dat als te laag wordt bevonden en de studiebelasting, het niveau en het tempo worden daarentegen als te hoog ervaren.

In lijn met het onderzoek van Slijper (2017), blijkt dat AE-studenten zich met name op het hier en nu focussen. Arbeidsmarktperspectief staat relatief ver van ze af. AE-studenten noemen arbeidsmarktperspectieven wel als reden om door te stromen naar het hbo, maar minder vaak dan niet-AE-studenten doen. Overigens noemen AE-studenten van wie één van de ouders in het buitenland is geboren vaker arbeidsmarktperspectieven dan AE-studenten van wie beide ouders in Nederland zijn geboren.

Ook wat betreft de niet uitgekomen verwachtingen zien we een focus op het hier en nu. Studenten AE noemen vooral zaken die op de studie betrekking hebben: de studie is niet interessant, de medestudenten niet geïnteresseerd genoeg, docenten weinig beschikbaar etc. Een roep van de arbeidsmarkt, die vaak wordt verondersteld een reden te zijn dat mbo-studenten stoppen op het hbo, is door geen van de studenten genoemd. Mogelijk speelt de arbeidsmarkt wel een rol, maar niet als primaire reden om de studie te verlaten. Die redenen liggen bij de studie zelf.

Als het gaat om de doorstroom verbeteren wijzen AE-studenten er in grote mate op dat de aansluiting mbo-hbo verbeterd zou moeten worden. Ze geven aan dat het zowel inhoudelijk als qua niveau niet duidelijk is wat ze kunnen verwachten. Opvallend is feit dat niet-AE-studenten vaker naar verbeteringen op hbo wijzen dan AE-studenten. Die benoemen met name verbeteringen op het mbo.

Hoewel eerder onderzoek heeft laten zien dat er (aanzienlijke) verschillen bestaan in uitval- en switchpercentages tussen studenten met en zonder migratie-achtergrond, zien we in dit onderzoek geen grote verschillen tussen deze twee groepen. Wel blijken studenten van wie (een van) de ouders is geboren in het buitenland vaker aan dat meer en betere begeleiding ervoor gezorgd zou hebben dat zij niet zouden zijn geswitcht of uitgevallen (dit geldt zowel voor AE-studenten als voor niet-AE studenten). Studenten wiens ouders in Nederland zijn geboren wijzen vooral op verbetering van de aansluiting.

Een onderbouwing voor de veronderstelling die in het veld gehoord wordt dat economie studenten 'het hbo gewoon eens proberen' hebben we niet gevonden. Bevroagde studenten lijken behoorlijk serieus, stoppen niet zomaar omdat ze het niet leuk genoeg vinden. Er gaat een heel intensief afwegingsproces aan vooraf voordat ze tot het inzicht komen dat stoppen beter is dan doorgaan met een studie die niet voldoet aan de verwachtingen, tegenvalt en stress en onbehagen met zich meebrengt. Het lijkt dan ook wenselijk dat meer met studenten gepraat wordt over wat hen bewogen heeft voor het hbo te kiezen en waarom het dan toch een moeizame weg lijkt te zijn. Het is ook denkbaar dat er te veel van de eerstejaarsstudenten wordt verwacht. Meer en betere begeleiding, alsmede (meer) contactmomenten met docenten in de startfase van hun studie, kan daarbij veel helpen. Studenten geven zelf aan dat meer en betere begeleiding het stoppen had kunnen voorkomen. Dit onderzoek wijst erop dat een situatie waarin studenten (iets) meer bij de hand worden genomen, zeker als blijkt dat het niet goed gaat en de prestaties in het eerste semester tegenvallen, mogelijk veel uitval en switch kan voorkomen, met name bij studenten met een migratieachtergrond.

Bijlage A: Tabellen

Tabel 2: Redenen om door te stromen

	AE-studenten		Overige studenten	
	Aantal	%	Aantal	%
▪ Kennis vergaren/verder ontwikkelen/verder studeren	33	39%	95	39%
▪ Arbeidsmarktperspectief/baankans; diploma hoger niveau; hogere functie/salaris	25	30%	93	38%
▪ Ambitie/uitdaging	13	15%	26	11%
▪ Overig (naar universiteit/aanraden anderen/leerplicht)	7	8%	16	7%
▪ Nog niet werken/geen werk vinden	6	7%	12	5%
Totaal aantal antwoorden (n)	84		242	

Tabel 3: Redenen om te stoppen

	AE-studenten		Overige studenten	
	Aantal	%	Aantal	%
▪ Lesstof niet interessant; balans theorie/praktijk; studie niet leuk uitdagend	23	27%	48	21%
▪ Aansluitingsprobleem mbo-hbo, te groot niveauverschil, te hoge studiebelasting	19	22%	70	31%
▪ Privéomstandigheden, ziek, disbalans werk	10	12%	26	12%
▪ Overig	8	9%	39	17%
▪ Naar universiteit gegaan	7	8%	6	3%
▪ Organisatie studie/contacturen	7	8%	8	4%
▪ Manier van studeren; tempo te hoog; opleiding niet passend	7	8%	17	8%
▪ Docenten/docentencontact/gebrek aan begeleiding	4	5%	11	5%
Totaal aantal antwoorden (n)	85		225	

Tabel 4: Verwachtingen studie

	AE-studenten		Overige studenten	
	Aantal	%	Aantal	%
▪ Interessante lesstof, hoog niveau, medestudenten goed niveau passende vervolgstudie, praktijk/beroepsgericht, theoretisch gericht, opzet studie	39	51%	119	55%
▪ Zelfstandigheid/autonomie/onpersoonlijker	9	12%	22	10%
▪ Begeleiding	8	10%	27	13%
▪ Gemotiveerde docenten, persoonlijk contact docenten	7	9%	17	8%
▪ Mensen ontmoeten	4	5%	10	5%
▪ Aanwezigheid faciliteiten	4	5%	6	3%
▪ Sfeer	3	4%	4	2%
▪ Persoonlijke ontwikkeling	1	1%	3	1%
▪ Samenwerken	1	1%	8	4%
▪ Combineren werk	1	1%	0	0%
Totaal aantal antwoorden (n)	77		216	

Tabel 5: Wel uitgekomen verwachtingen

	AE-studenten		Overige studenten	
	Aantal	%	Aantal	%
▪ Interessante lesstof, medestudenten goed niveau, hoog niveau, passende vervolgstudie, praktijk/beroepsgericht, theoretisch gericht, opzet studie	21	47%	82	55%
▪ Zelfstandigheid/autonomie	10	22%	15	10%
▪ Gemotiveerde docenten, persoonlijk contact docenten	4	9%	9	6%
▪ Voldoende faciliteiten	3	7%	5	3%
▪ Mensen ontmoeten	3	7%	6	4%
▪ Sfeer	1	2%	5	3%
▪ Voldoende samenwerking	1	2%	1	1%
▪ Persoonlijke ontwikkeling	1	2%	5	3%
▪ Overig	1	2%	12	8%
▪ Combineren werk	0	0%	0	0%
▪ Voldoende begeleiding/hulp	0	0%	8	5%
Totaal aantal antwoorden (n)	45		148	

Tabel 6: Niet uitgekomen verwachtingen

	AE-studenten		Overige studenten	
	Aantal	%	Aantal	%
▪ Interessante lesstof, medestudenten goed niveau, hoog niveau, passende vervolgstudie, praktijk/beroepsgericht, theoretisch gericht, opzet studie	22	52%	77	55%
▪ Onvoldoende hulp/aandacht	5	12%	20	14%
▪ Te hoge/lage studielast	5	12%	17	12%
▪ Contact klas/medestudenten	5	12%	7	5%
▪ Ongemotiveerde docenten, onvoldoende persoonlijk contact docenten	4	10%	15	11%
▪ Faciliteiten	1	2%	3	2%
Totaal aantal antwoorden (n)	42		139	

Tabel 7: Betekenis niet uitgekomen verwachtingen

	AE-studenten		Overige studenten	
	Aantal	%	Aantal	%
▪ Stress/ongelukkig/balen/vervelend/teleurstelling	16	42%	46	39%
▪ Demotivatie/tegenzin	10	26%	19	16%
▪ Overig	7	18%	28	24%
▪ Stoppen	4	11%	20	17%
▪ Slechte studieresultaten	1	3%	0	0%
▪ Meer aandacht/inzet voor school	0	0%	4	3%
Totaal aantal antwoorden (n)	38		117	

Tabel 8: Moment van stoppen

	AE-studenten		Overige studenten	
	Aantal	%	Aantal	%
▪ Realiseren eigen onvermogen/tot inzicht komen	21	39%	61	37%
▪ Prestaties/slechte cijfers	10	19%	43	26%
▪ Niet meer kunnen volhouden/tegenzin hebben	8	15%	28	17%
▪ Mening anderen/draagvlak omgeving	7	13%	4	2%
▪ Organisatie opleiding	4	7%	19	11%
▪ BSA/P/leenvoorwaarden	4	7%	7	4%
▪ Niet genoeg tijd	0	0%	5	3%
Totaal aantal antwoorden (n)	54		167	

Tabel 9: Wat gaf de doorslag?

	AE-studenten		Overige studenten	
	Aantal	%	Aantal	%
▪ Opleiding niet passend (besef, inzicht, zekerheid)	13	32%	35	22%
▪ Prestaties/cijfers	9	22%	39	25%
▪ Zelf niet meer kunnen	6	15%	5	3%
▪ P/leningvoorwaarden/bsa	4	10%	6	4%
▪ Overig: baankansen, info andere studie,	3	7%	47	30%
▪ Geen reactie krijgen (docenten, opleiding)	3	7%	9	6%
▪ Mening omgeving	3	7%	16	10%
Totaal aantal antwoorden (n)	41		157	

Tabel 10: Hoe kijken studenten terug op de beslissing te stoppen/switchen?

	AE-studenten		Overige studenten	
	Aantal	%	Aantal	%
▪ Goede keuze/beslissing	20	47%	91	61%
▪ Blij/opgelucht	13	30%	32	21%
▪ Teleurgesteld/jammer/spijt	5	12%	17	11%
▪ Onzeker/strijd	3	7%	1	1%
▪ Zonde	2	5%	8	5%
Totaal aantal antwoorden (n)	43		149	

Tabel 11: Hoe had uitval/switch voorkomen kunnen worden?

	AE-studenten		Overige studenten	
	Aantal	%	Aantal	%
▪ Meer/betere begeleiding op hbo	11	22%	47	27%
▪ Betere voorbereiding/begeleiding op mbo	10	20%	22	13%
▪ Overig (meer respect voor mbo, balans praktijk/theorie, rekening houden in div omstandigheden, hoger niveau hbo, betere voorzieningen)	7	14%	34	19%
▪ Voorlichting	7	14%	17	10%
▪ Betere aansluiting mbo-hbo	6	12%	21	12%
▪ Niet	5	10%	26	15%
▪ Zelf beter voorbereiden	5	10%	8	5%
Totaal aantal antwoorden (n)	51		175	

Tabel 12: Wat had student zelf nodig gehad?

	AE-studenten		Overige studenten	
	Aantal	%	Aantal	%
▪ Meer/betere begeleiding	14	34%	56	40%
▪ Niets	8	20%	9	6%
▪ Betere voorlichting	8	20%	17	12%
▪ Omstandigheden studie	6	15%	30	21%
▪ Meer respect voor mbo'ers	1	2%	2	1%
▪ Niveau mbo verhogen	1	2%	2	1%
▪ Betere voorbereiding	1	2%	23	16%
▪ (Meer) herkansingen	1	2%	1	1%
▪ Niveau hbo verhogen	1	2%	0	0%
Totaal aantal antwoorden (n)	41		140	

Tabel 13: Hoe kan uitval in het algemeen worden voorkomen?

	AE-studenten		Overige studenten	
	Aantal	%	Aantal	%
▪ Verbeteren aansluiting, verbeteren voorbereiding, verhogen mbo-niveau en studielast, verlagen hbo niveau/tempo, aparte klas mbo, ingaan op mbo-stof	23	49%	84	49%
▪ Meer begeleiding	9	19%	44	26%
▪ Voorlichting verbeteren	8	17%	21	12%
▪ Overig: leenstelsel afschaffen, strengere intake, mentaliteit mbo-ers verbeteren, meer herkansingen, verbeteren combi studie/werk	7	15%	22	13%
Totaal aantal antwoorden (n)	47		171	

